RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 343/XI

Dátum: 15.11.68.

OBSAH

J. PAĽO /Pravda/	Priestor pre rentabilitu	str. 2
Dr.Milan STRHAN /Pravda/	O zástavách, politike a iných veciach	str. 3
Ladislav ZAJAC /Práca/	Znovuzrodenie odborových zväzov	str. 4
Jiří KANTŮREK /Smena/	Noviny a kabinety	str. 5
JUDr.Ivan BÁRTL Eva KOLLÁROVÁ /Ľud/	O súdnej rehabilitácii	str. 6
Karel HÁJEK /Roľnícke noviny/	Chráňme si jednotu	str. 7
Eva KOLLÁROVÁ Elena PRÍBUSOVÁ /Ľud/	Integrácia pákou i brzdou	str. 8
Dr.Jozef LUKAČOVIČ /Ľud/	Miliőn čaká na byty	str. 11
Dr. Ondrej MAGNA /Roľnícke noviny/	Rozvážne a dősledne	str. 12
Jozef INOVECKÝ /Roľnícke noviny/	Dedina musí čakať	str. 13
A. BAK /Roľnícke noviny/	Reči a činy	str. 14
Ján MLYNÁRIK /Dějepis ve škole/	Slováci a vznik Československa	str. 15
red.čl. /Smena/	Dištancujeme sa od výtržníkov	str. 20

PRAVDA, 11. novembra 1968, str. 1.

2/343/XI

Priestor pre rentabilitu

Od nášho parlamentného redaktora

Tendencií vrátiť našu ekonomiku do stavu, v ktorom bola pred ekonomickou reformou, nie je málo. Súvisia možno aj s tým, že už kdekto a kdekade začína dávať „múdre rady", vyhlasovať, že existuje iba jediný všeobsiahly model socialistickej ekonomiky, pričom sa samozrejme myslí na direktívny model, a preto všetko, čo sa vymyká spod týchto kritérií (a znalostí jeho obhajcov), sa chápe ako socialistické kacírstvo, čiže revizionizmus. Zvyčajne kašlú na to, čo je pre ekonomiku, pre jej rentabilitu, a teda aj pre spoločnosť dobré, alebo zlé, majú svoju maršrutu, svoju šablónu, ktorú chcú ako náhubok dať všetkým snahám, úsiliu, konaniu, ale dokonca aj poznávacej činnosti.

U nás, a zdá sa, že v tejto súvislosti, začínajú sa rojiť ošúchané frázy o činnosti štátu ako „veľkopodnikateľa". Štát, čiže štátny aparát, by mal teda ako svoju prvoradú činnosť, rozvíjať zasahovanie do podnikovej sféry, ktorá, ako sme sa pôvodne nazdávali, by mala byť práve oddelená od činnosti štátu. Štát by mal totiž voliť také ekonomické nástroje a pravidlá, ktoré by socialistické podniky nútili dosahovať spoločenský efekt. Dirigovanie, ktoré sa v starej administratívno-byrokratickej sústave krylo so socializmom, hoci bránilo jeho rozvoj, by mali teda nahradiť ekonomické páky adekvátne objektívnym ekonomickým procesom.

Ukazuje sa však, že subjektivizmus, ktorým bol starý model prekrvený, sa odstraňuje veľmi pomaly, neúmerne našim snahám o rentabilnejšie celej ekonomickej oblasti. Pritom práve v tejto sfére, a najmä teraz, keď sa priestor pre politiku obmedzil, možno hľadať úspešné východisko zo závozu, do ktorého sme sa dostali. Tým nechcem povedať, že by sme činnosť našich štátnych a stranícko-politických orgánov mali preekonomizovať, čiže vrátiť ju do nedávnej minulosti, keď jediným polom ich činnosti bývala ekonomika, ktorej efektívnosť sa im vari práve preto tak vzďaľovala, ba vybúdala.

Ide však o veľmi záväzné otázky, ktoré by mali pritiahnuť pozornosť, ba rozum nás všetkých, aby sme ich vyriešili. Minulý týždeň si ich vzal za predmet svojho rokovania Výbor Národného zhromaždenia pre hlavné priemyslové odvetvia, ktorý ich posudzoval ako „charakteristiku terajších problémov čs. ekonomiky". Správu preň pripravovala jednak jeho komisia pre riadenie, Ústredná komisia ľudovej kontroly, ktorá vykonala viacero previerok v závodoch a podnikoch, ako aj prizvaní odborníci, a to tak teoretici, ako aj praktici. „Stručná charakteristika" je veľmi smutná. Výbor konštatuje: „Charakteristickým javom zostáva nadalej celková nízka efektívnosť nášho národného hospodárstva, jeho štruktúra ostáva nevhodná a nedarí sa dosiahnuť žiadaný rozvoj ekonomickej iniciatívy."

Z celého súhrnu príčin a následkov môžem teraz poukázať prevažne iba na niektoré následné javy, charakterizujúce neblahú situáciu v našej ekonomike. Tak napríklad v rámci štrukturálnych premien, ktoré sme si zaumienili uskutočniť, aby sme dosiahli akú-takú ekonomickú rovnováhu, sme od XIII. zjazdu KSČS urobili v podstate veľmi málo. A hoci skupina výroby spotrebných predmetov mala zaujať proti skupine výroby výrobných prostriedkov výraznejšie postavenie, od roku 1965 až dosiaľ klesol jej podiel naďalej o 1,2 percenta. Ekonomické stimuly, určené vládou, nemajú teda dostatočnú účinnosť a neefektívna zotrvačnosť sa prenáša do našich čias. Príjmy obyvateľstva aj za tejto situácie rastú oveľa rýchlejšie, ako sme pôvodne plánovali, a to najmä v tých odvetviach, ktorých ďalší rýchly rozvoj sa z hľadiska štrukturálnych premien ukázal nežiaducim.

Finančné zdroje štátu, ako je v danej situácii zrejmé, rastú oveľa pomalšie ako financie podnikov. Vieme, ako vieme, sa skončil štátny rozpočet schodkom vo výške 2,8 mld Kčs, kým aktíva podnikov vzrástli o 10 mld Kčs. V prvom kvartáli tohto roku zdroje rozpočtu sa zvýšili o 8,7 percenta, ale podnikov o 31,2 percenta. Neaktivizované zásoby, v ktorých leží umŕtvené prostriedky, majú taktiež rastúci trend. V oblasti mzdy sa ekonomické stimuly ukazujú byť nedostatočné. V odvodovej politike štátu dane z hrubého dôchodku podnikov nemajú svoju účinnosť. V oblasti riadenia prevládajú mnohé direktívne prvky. Právomoc podnikov sa obmedzuje. Podmienky ich práce, ktoré vyžadujú určitú stabilitu, sa sústavne narušujú.

Spomíname tieto nedostatky nie preto, aby sme vyvolali nejakú skľúčenosť, ale naopak, mali by sme nájsť dosť síl a úsilia, aby sme ekonomickú reformu, ako sa z podnikov stále volá, dôsledne realizovali. Východiská by sme mali vidieť predovšetkým v tom, že by sa pre centrálne riadenie, reprezentujúce štát, určili iba niektoré činnosti, zamerané hlavne na vytváranie cieľov a koncepcií, určenie ekonomických pravidiel, zabezpečovanie právnej istoty podnikov, utváranie vnútorných a vonkajších predpokladov pre optimálnu činnosť podnikov. Centrálne orgány by mali v tomto čase taktiež posúdiť, či stanovené pravidlá odvodu z hrubého dôchodku stačia pre reguláciu trhu a uskutočňovanie dynamického rozvoja ekonomiky. Mali by taktiež urýchlene vyriešiť otázky samostatnosti podnikov, a to v pripravovanom zákone o postavení socialistického podniku. Vzťahy podniku k zahraničnému obchodu pre ich nesporná zložitosť by mali tvoriť osobitnú kapitolu. Toto sporadické členenie úloh však vôbec nemá vyčerpať naše zjednotené úsilie, aby sa ekonomická reforma presadila, a to ak treba, aj „proti všetkým".

J. PALO

O zástavách, politike a iných veciach

Hádam miliónokrát sa mi za posledných desať rokov dostalo od mojich najbližších priateľov i rodinných príslušníkov dobre a úprimne mienenej rady — nechaj funkcie, angažovať sa môžeš i iným spôsobom, svojou vedeckou prácou, ktorú máš rád a kde si hádam už niečo dokázal. Chceš — nechceš, takéto presviedčanie, najmä ak je často podložené i pravdivými argumentmi o výhodách jedného a nevýhodách druhého, núti ťa premýšľať nad vecami, zvažovať ich. Nakoniec však vždy rozhodlo jedno — ak si členom strany, máš rád svoju vlasť a svoj národ, tvojou povinnosťou je angažovať sa tam, kde ťa strana a národ najviac potrebujú, kde im môžeš byť najprospešnejším. A tak neviem, či je to náhoda, či zákonitosť, ale vždy do toho vleziem, ako sa ľudove hovorí, práve v dobách najzložitejších, naposledy po januári tohto roku.

Ako každá práca, i práca politického funkcionára má svoje radosti i strasti. Medzi tie druhé patrí povinnosť hovoriť veci nepríjemné a nepopulárne, veci kritické na adresu národa i ľudí, ktorých máš rád a ktorých chápeš. Hoci mnohí pochopia, že je to nevyhnutné a v záujme veci samotnej i v záujme ľudí, ktorých kritizuješ, či karháš, krátkodobe sa ti dostane skôr rôznych prívlastkov, spojených často s rôznymi epitetami ornans. Tak ma už za osem mesiacov tohto roku, odkedy funkcionárčim v mestskom meradle, označili v rozhovoroch i verejne v novinách za liberála i konzervu, dogmatika i aparátnika. Zvyčajne vtedy, keď v súboji názorov môjmu protivníkovi už nestačili argumenty, a tak si vypomohol už tisícročia známym a zaužívaným, ziaľ ešte vždy účinným spôsobom — nálepkou, ktorá síce kvalifikuje, avšak nič nevysvetľuje. Tak som sa stal 6. XI. t. r. večer, krátko pred polnocou komunistickou sviňou.

V ten večer som sa po tretí či štvrtýkrát dostal do diskusie so skupinami ľudí o tom, či je správne, či nesprávne počínanie určitých vrstiev mládeže, keď strhávajú či inak znečisťujú červené a sovietske zástavy. Šiel som autom za inými povinnosťami a zastavil som sa pri skupine, ktorá stála pred napoly spustenou sovietskou zástavou a rozhodovala sa, čo s ňou. Predstavil som sa ako vedúci tajomník mestského výboru KSS a snažil som sa ich argumentmi presvedčiť o nesprávnosti, ba priamo škodlivosti takýchto počinov. Rozprúdila sa diskusia. Jeden pripomína svoje city, iný správu viedenského rozhlasu, že popoludní zobrali Dubčeka a Smrkovského do Moskvy, ďalší konštatuje, že to máme teraz my, politickí funkcionári ťažké. Vysvetľujem, že správa z Viedne je novinárska kačica, že Dubčeka, Svobodu a Husáka, za ktorých sa toľkokrát prihlasovali takýmito činmi nepodporia, naopak, že im priamo podrážajú nohy. Dubček, Svoboda i Husák sú komunisti, červená zástava je i ich symbolom. Všetci traja vždy boli úprimnými priateľmi ZSSR a ako zdôrazňujú vo svojich posledných prejavoch napriek 21. augustu nimi zostali naďalej, nevidia iné východisko ako naďalej sa opierať o spojenectvo so ZSSR, a teda usilovať sa o čím rýchlejšiu normalizáciu vzťahov s ním i ostatnými socialistickými krajinami. Nijaké ani tie najtragickejšie udalosti nemôžu predsa zmeniť náš vzťah k Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii, a tie zástavy vyvesili na počesť jej 51. výročia. Október bol a natrvalo zostane začiatkom novej epochy v dejinách ľudstva. Konečne znečistenie zástavy, ktoréhokoľvek štátu je urážkou všetkého jeho ľudu, je činom nekultúrnym a nedôstojným tak vyspelého národa ako je národ slovenský. Nedopustil sa ho ani v tragických augustových dňoch.

Neviem, či som to všetko povedal presne tak, alebo som toho povedal viac či menej. Do diskusie totiž zasahol nový moment. Príchod skupiny — aby som nikoho neurazil nejakým epitetom — tak povedzme chlapcov a dievčat. Jeden z nich na prvý pohľad málo používajúci vodu zvonka, za to však celkom určite v zdrobnelej forme hodne znútra, s výkrikom hodným Indiána dobíjajúceho poslednú „bielu tvár", zástavu strhol. V tom momente sa objavila i hliadka Verejnej bezpečnosti a jedného z posledne menovanej skupiny za pomoci obuškov odviedla.

Ty sviňa komunistická, ozvalo sa na moju adresu. Fašisti, gestapáci, — na adresu príslušníkov Verejnej bezpečnosti.

Pokiaľ ide o mňa, nepíšem túto spoveď za to, že by sa bol oným výkrikom urazil. Každý sa vyjadruje na svojej úrovni. Ak to má byť reakcia na moje argumenty, tak sa úprimne priznám, že v očiach takýchto živlov, ktoré pod heslom Za Dubčeka, za Svobodu, za Husáka, robia všetko, aby im podomleli nohy v ich úsilí o vyvedenie tohto štátu z krízy, v ich úsilí o zabezpečenie priestoru pre ďalší rozvoj toho, čomu sme si zvykli hovoriť pojanuárová politika, chcem i naďalej zostať komunistickou, hoci i sviňou. Stál som sa funkcionárom len pre to, aby som im v tomto úsilí pomohol.

Pokiaľ ide o príslušníkov Verejnej bezpečnosti, sám pokladám ich zásah v danej chvíli a v tomto konkrétnom prípade za netaktný a netaktický. Zaslúžia si však také názvy za to, že chcú a keď to nejde inak i s použitím mocenských prostriedkov podporiť toho istého Dubčeka, Svobodu a Husáka tým, že dbajú na dodržiavanie platných zákonov, že chcú zabezpečiť tak potrebný pokoj a poriadok ako nevyhnutné predpoklady pre urýchlené dorešenie naliehavých politických a ekonomických úloh pre ďalší rozvoj a praktickú realizáciu správnych zásad akčného programu strany a vyhlásenia vlády ČSSR?

Ak mám hovoriť za seba a myslím, že i za drvivú väčšinu politických funkcionárov, nikoho také zásahy netešia a každý robí všetko, aby sa im dalo vyhnúť. Má však politický funkcionár právo nepodporiť ich vtedy, keď si uvedomuje, že ide o ďalší osud 14 miliónov občanov tejto republiky, že ide o ďalší rozvoj tých hodnôt, o ktorých som hovoril? Má právo nechať ohroziť tieto hodnoty nezodpovednými činmi určitých ľudí, najmä keď vie, že na ich čítoch si chceli prihriať svoju političenku rôzne, politicky prinajmenšom pochybné a často úplne nepriateľské živly, ktoré pritom samé zostávajú skryté a nič neriskujú. Porozmýšľajte o tom, hlavne vy, mladí priatelia. Pozorujte, diskutujte, vyslovujte svoje názory. Hodnoťte však ľudí podľa ich skutkov, a nie podľa rečí, nech by už znelí hocijako nadnesene, hrdinsky a vlastenecky. Myslite si mladí priatelia z učňovských stredísk, stredných i vysokých škôl, že svedčí vo váš prospech, v prospech vašej kultúrnosti a vyspelosti, tak skvele v poslednom roku neraz dokumentovanej, ak nasledujete príklad ľudí bez pevného zamestnania, povaľačov a recidivistov, ktorí došli do Bratislavy z celej republiky prejaviť svoj „politický postoj" pálením zástav? Urobte preto všetko, aby boj proti týmto živlom i za použitia mocenských prostriedkov nepostihol zbytočne i vás.

Dr. MILAN STRHAN, vedúci tajomník
MV KSS Bratislava

PRAVDA, 11. novembra 1968, str. 1. 3/343/XI

PRÁCA, 9. novembra 1968, str. 1.

4/343/XI

Znovuzrodenie odborových zväzov

LADISLAV ZAJAC

Za uplynulých dvadsať rokov zažili sme už toľko reorganizácií, až sa stali celkom bežnými, až sme sa ich naučili prijímať takmer ako normálne, ako samozrejmú súčasť reality nášho vtedajšieho života. Za týchto okolností ďalšia reorganizácia už okrem bezprostredne zainteresovaných nikoho nevzrušovala. Dnes však všetci cítime, že opätovné ustanovovanie slovenských odborových zväzov a ich slovenských orgánov, ktoré teraz uskutočňujeme na zjazdoch slovenských odborových zväzov, nie je jednou z bežných a častých organizačných zmien, ale činom ďalekosiahleho významu.

Zjazdy odborových zväzov a obnovovanie slovenských zväzových orgánov sú plodom nášho januára v odboroch. Ešte pred rokom by sa len myšlienka na ne zdala fantastická a nereálna, cudzia a nepatriaca do vtedajšej reality. A dnes už je iná situácia; historický pohyb tohto roka v odboroch vyúsťuje teraz do zakladania slovenských odborových zväzov.

To najdôležitejšie, čo nám rok 1968 priniesol v odboroch, je rehabilitácia pôvodnej odborovej myšlienky. Hlavná deformácia uplynulého obdobia spočívala práve v jednostrannosti, pri ktorej sa odbory spreneverili svojmu pôvodnému poslaniu. Direktívne centrálne riadenie hospodárstva znemožnilo odbory jednostranne na presadzovanie zámerov a príkazov centra medzi pracujúcich. Odborové organizácie mali často pomáhať pri zachraňovaní hospodárskych plánov. Tiež mali svojou obetavosťou a skromnosťou nahrádzať nedostatky a medzery v plánovaní, v materiálnom zásobovaní, v kooperácii podnikov. Pri plnom zaujatí na tieto ciele sa základná funkcia odborov, starostlivosť o pracujúcich dostala do úzadia. Až v tomto roku opäť zdôrazňujeme návrat k pôvodnej funkcii odborov ako záujmovej organizácii pracujúcich. A pretože tieto záujmy sú diferencované, môžu ich účinne zabezpečiť iba odborové zväzy. Pri kolískach znovuzrodených slovenských odborových zväzov stojí práve tento ideový a politický pohyb, z neho sa napája renesancia odborových zväzov a oživenie ich činnosti.

Všemocnej a do detailov rozhodujúcej plánovacej komisii zodpovedala silná centralizácia v rukách ÚRO; slabému postaveniu ministerstiev druhoradé miesto odborových zväzov. Závody a podniky bez ekonomickej samostatnosti boli výkonnými jednotkami centra; odborové organizácie a závodné výbory ROH mali teda byť výkonnými jednotkami odborovej centrály. Centralizácia v riadení hospodárstva splodila centralizáciu v odboroch. Zo skutočnosti, že sa prakticky z jedného centra direktívne riadili všetky závody, mohla sa analógiou zrodiť myšlienka, že treba a možno z jedného centra riadiť aj všetky základné odborové organizácie — a vôbec že ich predovšetkým treba riadiť a nie zhŕňať ich poznatky a prosadzovať ich potreby. Preto sústreďovala na seba všetko rozhodovanie Ústredná rada odborov, preto sa svojimi uzneseniami často obracala a ukladala úlohy aj priamo závodným výborom ROH. Všeobecný proces demokratizácie sa tu prejavil ako proces decentralizácie, ktorý tiež viedol k renesancii odborových zväzov a oživeniu ich činnosti.

Slovenské orgány odborových zväzov zrušili roku 1960 krátko po faktickej likvidácii slovenských národných orgánov. Všeobecné škody, ktoré pre odborové hnutie vznikli zo zaznávania odborových zväzov, sa tým na Slovensku ešte znásobili. Až tohoročný obrodný a demokratizačný proces umožnil aj spravodlivé a marxistické vyriešenie národnostnej otázky. Naše skúsenosti potvrdzujú, že aj národnostnú otázku možno účinne vyriešiť len v súvislosti a v spätosti s demokratizáciou. Ústavný zákon o československej federácii je výrazným produktom a veľkým výdobytkom tohoročnej politiky Komunistickej strany. Po ňom prichádza celkom prirodzene aj prestavba spoločenských organizácií na federatívnych princípoch. Po rozhodnutí a konštituovaní národných, štátnych a zákonodarných orgánov vznikajú slovenské odborové zväzy a ich slovenské orgány. České a slovenské odborové zväzy sú aj z tohto hľadiska deťmi nášho tohoročného ideového ruchu a politického vývoja.

Po roky trvalo napätie medzi zväzovými a všeodborovými orgánmi. Je paradoxné, že tuhá centralizácia, ktorá mala upevniť jednotu odborového hnutia, ju faktický zvnútra zoslabila, lebo plodila antagonizmus medzi všeodborovými a zväzovými orgánmi, averziu jedných voči druhým. Orgány aj ich funkcionári si navzájom odrosovali výčitky pri neúspechoch v odborárskej práci; jedni vyčítali druhým, že sú alebo zbytoční alebo nenahraditeľní, jedni podozrievali druhých, že chcú iba rozkazovať a druhí zase tých prvých, že sa nestarajú o prácu základných organizácií, že ich závody nechtia. Prenášaním ťažiska odborovej práce na odborové zväzy by sa toto nezdravé trieštenie malo skončiť. Všeodborové orgány sa majú stať všezväzovými orgánmi; Slovenská odborová rada Slovenskou radou odborových zväzov. Nemala by to byť iba hra slov, ale aj táto terminológia má zdôrazniť, že územné a celonárodné orgány odborov sú vlastne tiež zväzové orgány, lebo sú spoločným orgánom všetkých odborových zväzov. Budovanie slovenských odborových zväzov nemá zoslabiť — ale posilniť jednotu ROH. Aj pri všetkej diferencovanosti záujmov jednotlivých profesií a odborových zväzov zostávajú spoločné všetkým pracujúcim hlavné zásady spoločnej sociálnej politiky, spoločné pohľady na mzdy, dôchodky, dovolenky, pracovné právo. Aj svoje špecifické potreby budú jednotlivé odvetvia lepšie presadzovať, keď si získajú podporu a pomoc všetkých odborárov a ostatných bratských odborových zväzov.

Železničiari a pracujúci vodného hospodárstva majú už svoje slovenské odborové zjazdy za sebou. Včera sa predsedníctvo SOR zaoberalo podrobne prípravou ostatných zjazdov. Zrod slovenských odborových zväzov a konštituovanie ich orgánov je namáhavá práca, spojená s mnohými organizačnými, osobnými, technickými a materiálnymi problémami, ktoré pohlcujú veľa energie funkcionárov. Po zjazdoch začne sa všedný deň v odborárskej práci a do popredia vystúpia už veľmi praktické otázky, opäť mzdy, platy, pracovný čas, dôchodky, zamestnanosť. Správnosť všetkých organizačných zmien preverí život a potvrdí spokojnosť členstva. Na túto skúšku sa musia už teraz odborové zväzy pri svojom zrode pripraviť.

SMENA, 9. novembra 1968, str. 5.

5/343/XI

KOMENTUJEME

Noviny a kabinety

Pojanuárová politika bola predovšetkým politikou otvorenou. Rýchle sme si zvykli, že verejnosť bola informovaná o mnohých veciach, ktoré boli pred januárom dostave tabu, a táto znalosť vecí verejných viedla nielen k ich kontrole, ale aj k nebývalej politickej aktivite celej spoločnosti. Jedným z výrazných rysov, sprevádzajúcich túto otvorenosť pojanuárovej politiky, bol aj začínajúci dialóg politikov a novinárov pred tvárou verejnosti.

Dobrý novinár je ten, ktorého očiam a ušiam nič neunikne, novinár, ktorý vie. Takých novinárov sme, pravda, mali aj skôr, ale nemohli všetko to, čo videli, počuli a vedeli, zverejňovať. Uzatvorený systém kabinetnej politiky im to nedovolil. Po januári sa situácia radikálne zmenila. Nielen že sa aj tie najzávažnejšie informácie novinárom poskytovali, nielen že o nich mohli voľne uvažovať pred verejnosťou, ale nejeden politik aj skúsil, ako chutí verejný dialóg so šiestou veľmocou. Zrodil sa úplne nový vzťah väčšiny novinárov a väčšiny politikov Dubčekovho vedenia: zo širokého toku informácií a slobody tlače ťažila predovšetkým celá spoločnosť.

Dnes je situácia samozrejme iná, a ja sa času po januári nedovolávam iba preto, aby som za ním žiaľil, ide mi však o viac: zachrániť toľko pozitívnych hodnôt pojanuárového obdobia, koľko sa ich ešte zachrániť dá. Myslím, že vzájomný vzťah novinárov a vedúcich politikov je jednou z nich.

Prechádzame zložitým obdobím a novinári s pochopením pre túto zložitosť prijali rôzne obmedzenia, nariadenia aj zákazy a dodržiavajú ich. Povedať by som, že zložili akýsi sľub vernosti dnešnému politickému vedeniu a hodlajú ho aj naďalej plniť. Tým sa však nijako nezmenšuje ich zodpovednosť, ani ich snaha byť aj v budúcnosti rozhodujúcim a spravodlivým sprostredkovateľom medzi čitateľom, poslucháčom, divákom a našou politikou reprezentáciou. Novinár musí v danej chvíli rešpektovať medzinárodné faktory súčasnej situácie a rôzne dohody a protokoly, ktoré uzatvára vláda tejto krajiny. Ale musí tiež rešpektovať fakt, že od januára až po august si vydobyl dôveru čitateľov, poslucháčov a divákov, a že túto dôveru nemôže sklamať ani v sťažených podmienkach.

Pritom vôbec nejde iba o novinárov. Ich česť a vôľu nezradiť svoje poslanie. Predčasne prerušený dialóg a vznikajúci pevný kontakt medzi politickými vodcami a novinármi bol jedným z výrazných symptómov otvorenej, s verejnosťou počítajúcej demokratickej politiky. A nie je tajomstvom, že práve táto otvorenosť a všetko to, čo ju umožňovalo, bola jedným z hlavných zdrojov rastúcej dôvery más v politiku, stranu a vládnych predstaviteľov.

Novinári, ktorí by mali znovu uzavretú cestu ku zdroju presných informácií, novinári, ktorí by si znovu museli zadovažovať informácie postranným kanálom, nemôžu v tomto zmysle svoju úlohu plniť. Netreba, samozrejme, preceňovať ojedinelé signály, avšak cítim povinnosť nahlas povedať, že ani politika po 21. auguste sa nezaobíde bez pochopenia verejnosti. Práve naopak. A verejnosť už začína nevedieť, verejnosť je z mnohých vecí zmätená. Neinformovanosť sa ale môže stať vážnym ohrozením, ktoré by mohlo ohroziť samotnú politiku, pretože ona bude ešte nútená k mnohým zložitým manévrom a urobí ešte veľa nepopulárnych opatrení. Nezrozumiteľnosť presných faktov a objektívnych súvislostí bude znemožňovať pochopenie súčasnej politiky najširšej verejnosti. Odhliadnuc od toho, že neinformovanosť o veciach verejných sa končí nakoniec vždy ľahostajnosťou, nezáujmom a pasivitou.

Za seba chcem povedať, že som si zo srdca prial (a želám si doteraz) a usiloval som sa o to, aby politická kríza, do ktorej vyústila kabinetná politika novotnovského vedenia, sa úspešne prekonala, myšlienka socializmu pred národom očistila, aby sa obnovila prestíž strany a aby znova nepoklesla. Preto sa znepokojujem nad prvými náznakmi možného návratu ku kabinetnej politike.

Jiří Kantůrek

ĽUD, 6. novembra 1968, str. 4.

6/343/XI

O súdnej rehabilitácii

Stovky a tisícky tých, ktorých najrozmanitejším spôsobom postihlo temné obdobie deformácií, dlhé roky trpezlivo a s nádejou čakajú na svoju morálnu i hmotnú rehabilitáciu. Dlhý čas čakania — roky striedavo sa dvihajúcich a opäť vädnúcich nádejí... Až 8. októbra 1968 zložili však slávnostný sľub a prísahu sudcovia rehabilitačných senátov, ktoré tým dňom začínajú svoju neľahkú a nesmierne zodpovednú prácu. Zašli sme si za predsedom jedného z dvoch rehabilitačných senátov v Banskej Bystrici JUDr. Ivanom Bártlom:

Koľko žiadostí o rehabilitáciu čaká na vybavenie na vašom súde?

— Veľa. Mnohé zo žiadostí, ktoré k nám prichádzajú, neprislúchajú však pod našu kompetenciu a zároveň s poučením žiadateľovi postupujeme ich príslušným orgánom. Žiadostí na vybavenie nám však zostáva okolo 132 — pravda, v niektorých kauzách vystupuje viacero žiadateľov, takže osôb, čakajúcich na rehabilitáciu je okolo 200. Ak totiž podá návrh jeden človek, a tomuto návrhu sa vyhovie, musí sa súd zaoberať aj prípadmi ostatných zúčastnených osôb, i keď nepodali návrh. Napríklad len v procese Žingor a spol. do 50 osôb naväzuje sa na trestnú činnosť hlavnej postavy procesu.

Ako získavate potrebný dôkazový materiál pre takýto „monstre proces?"

— Môžete si predstaviť, že veľmi zložito. Spisy bývalého Štátneho súdu v Bratislave archivuje Krajský súd v Bratislave. Pýtali sme si ich, ale vyžiadal si ich Najvyšší súd v Prahe a tak čakáme. Kým sa všetky materiály neskompletizujú, nemôžeme začať. Pravda, súdne spisy nestačia, treba zháňať vyšetrovacie zväzky zo štádia prípravného konania, ktoré archivujú krajské správy Ministerstva vnútra. Väčšinu týchto zväzkov od 1. januára 1953 (vtedy zanikla činnosť Štátneho súdu) už máme, voľačo z nich však ešte chýba. Navyše sú ťažkosti so získavaním tzv. operatívnych spisov.

Aký je rozdiel medzi vyšetrovacím zväzkom a operatívnym spisom?

— Za normálnych okolností takmer žiadny. Vyšetrovací zväzok je totiž skráteným zhrnutím najdôležitejších faktov, vyplývajúcich z operatívnych spisov. (Hlásení pracovníkov bezpečnosti, výsledkov vypočúvania bezpečnosťou, celá zbierka drobných i väčších detailov, týkajúcich sa prípadu). Vyšetrovacie zväzky z oných čias však obsahovali len tie fakty, ktoré pritažovali obžalovanému. Preto sú na objektívne objasnenie toho-ktorého prípadu tak veľmi potrebné operatívne spisy.

Aký podobný veľký proces prichádza do úvahy po prípadu Žingor a spol.?

— Takzvaná Biela légia. Spisy už študujem, ale naozaj ťažko dopredu povedať, čo sa z toho vykľuje. Sú tu doznania, usvedčovania, kopa ďalších dôkazov, o ktorých sa vtedy ani nehovorilo. V procese figuruje 17 ľudí.

Nezdá sa vám, že po augustových udalostiach veľa ľudí si nebude trúfať žiadať o svoju rehabilitáciu? Že nebudú dôverovať tendenciám a možnostiam rehabilitačných súdov a budú sa báť, aby to azda nedopadlo ešte horšie?

— Pochybnosti možno sú — ale môžem vás ubezpečiť, že bezdôvodné. Rehabilitačné súdy (a to nielen náš), budú postupovať istotne tak spravodlivo a objektívne, ako by to bolo bývalo pred augustom t. r. Ostatne, lehotu na podanie žiadosti majú žiadatelia do augusta budúceho roku.

A ešte voľačo — budú v súvislosti s pojanuárovým vývojom udalostí aj nejaké zmeny v súdnej praxi?

— Neviem, či to možno nazvať zmenami. Na skutkovej podstate sa totiž nič nemení, mení sa iba právna kvalifikácia, čo však značne ovplyvňuje výšku trestu. Napríklad odchod z republiky sa svojho času posudzoval ako veľezrada — dôsledky sú vám iste známe. Dnes sa to kvalifikuje ako nedovolené opustenie republiky a „sadzba" je tu 4—5 rokov.

Akým spôsobom sa môže žiadať o súdnu rehabilitáciu?

— V podstate dvojakým: ak vyšli najavo dodatočne nové okolnosti, ktoré neboli známe súdu, ktorý vyniesol rozsudok (fyzickým násilím vymáhané doznania, skreslené fakty, zamlčané okolnosti, atď.), podá sa návrh na obnovu konania. Ak sa zistí, že dotyčný súd vyniesol rozsudok v rozpore so známym dôkazovým materiálom, na žiadosť stránky podá generálny prokurátor alebo predseda Najvyššieho súdu podnet na sťažnosť pre porušenie zákona. Obidve tieto zložité operácie však teraz po vybraných veciach nahrádzajú rehabilitačné konanie. Prípady, ktoré môže rehabilitačný súd prerokúvať, sú stanovené v rehabilitačnom zákone. V ostatných sa postupuje tak, ako som už hore spomenul.

A čo široká masa nespravodlivo postihnutých súkromno-hospodárskych roľníkov?

— Uvažovalo sa o osobitnom zákone. Táto otázka však ešte nie je doriešená. Zatiaľ je kritériom zákon č. 82/68 — § 26, ktorý hovorí:

1. zo zákona sa zahladzujú odsúdenia osôb, odsúdených pre trestné činy podľa § 133, 135 a 136 Trestného zákona č. 86/1950 Zb., súvisiace s prevádzkou ich poľnohospodárskeho alebo živnostenského podniku.

2. zo zákona sa zrušuje vo veciach, uvedených v odseku 1 výrok o vedľajšom treste prepadnutia majetku v časti, týkajúcej sa majetku, ktorý môže byť osobným vlastníctvom, alebo v osobnom užívaní.

O peňažnej náhrade roľníkom za odpykanie trestu sa zatiaľ nehovorí. Ťažko by sa to totiž dalo finančne zvládnuť.

Počula som, že ľudia nemajú celkom jasno, čo všetko spadá pod rehabilitačné konanie a aký je postup.

— Viac-menej je to tak. Podávajú k nám návrhy ľudia, ktorí boli odsúdení Okresným súdom v Žiline, Martine, atď., nevediac, že krajský súd na to nie je kompetentný. V druhom oddiele § 2 zákona 82/68 sa totiž jasne hovorí, že: podľa tohto oddielu sa preskúmavajú odsudzujúce rozsudky v trestných veciach, v ktorých v pôvodnom konaní rozhodoval v I. stupni a) Najvyšší súd, b) bývalý Štátny súd zriadený zákonom č. 232/1948 Zb., c) krajský súd, alebo vyšší vojenský súd podľa § 17 ods. 1 Trestného poriadku, resp. podľa obdobných ustanovení skorších zákonov v čase od 1. 1. 1953 do 31. 7. 1965.

Neslobodno však zabúdať, že poväčšine sa ľudia neveľmi vyznajú v zákonoch, ba ani nevedia, kde „ten svoj" hľadať...

— Už sa o tom síce dosť písalo, ale najlepšie je zájsť na príslušný okresný súd, tam už dotyčného informujú a usmernia, kam sa má obrátiť. Navyše, aj ONV a MNV by mohli v tomto smere poučovať svojich občanov. Ušetrili by tým súdom kopu zbytočnej roboty. Potom by sa azda nestalo, že napríklad človek, ktorého v roku 1929 odsúdili v Brezne pre lúpež, domáha sa teraz na re-

Spravodlivo a objektívne ✪ Poraďte sa s advokátom — ušetríte starosti sebe i súdu

habilitačnom súde preskúmania svojho prípadu.

Čo by ste ešte chceli povedať na adresu žiadateľov o rehabilitáciu?

— Že všetko potrebuje čas a trpezlivosť. Štúdium enormného množstva spisov, zdĺhavé a obšírne dokazovanie... Žiadosti bývajú často i nepresné, nič konkrétneho z nich nevyplýva. Ľudia by súdu a tak isto sebe veľmi pomohli, keby nezabúdali vo svojich žiadostiach presne uviesť číslo svojho spisu, údaje, kedy, kde a akým súdom boli odsúdení. Najlepšie je, ak zveria svoju záležitosť advokátovi — aj tak ho budú musieť mať pri súdnom konaní. Ak sa návrh ukáže byť bezpredmetným, odvokátske trovy platí stránka. Ak však bol návrh aspoň čiastočne odôvodnený, výdavky hradí štát.

* * *

Sudcovia rehabilitačných senátov žiadajú od verejnosti pochopenie, trpezlivosť a zodpovednosť — tak isto, ako sa verejnosť spolieha na ich objektívnosť a spravodlivosť. Bolo by však treba i viac pochopenia zo strany vedenia. Každá práca si nárokuje odmenu — a mimoriadne namáhavá a vyčerpávajúca činnosť rehabilitačných sudcov mala by sa odzrkadliť v ich primeranom honorovaní...

Zhovárala sa EVA KOLLÁROVÁ

7/343/XI

ĽUD, 6. novembra 1968, str. 4.

ROĽNÍCKE NOVINY, 9. novembra 1968, str. 7.

Chráňme si jednotu

V poslednom čase sa hovorí o Jodasovej skupine v celej republike. Názory tejto skupiny odsudzuje značná väčšina robotníkov — komunistov a pravdaže aj nepartajných. Prečo sa Jodasovej skupine hovorí, že je frakciou? Preto, že jej činnosť je namierená proti terajšiemu vedeniu ÚV KSČS. Komunisti z pražskej Tesly, ale tiež i z mnohých ďalších závodov republiky dokumentujú to napríklad tým, že zhromaždenie Jodasovej skupiny v Ľubni bolo zvolané na pozvánke s hlavičkou obvodného výboru ZČSP a zišlo sa za vedomého porušenia stanov strany, teda bez vedomia a súhlasu straníckych orgánov. Zhromaždenie potom prijalo dokumenty namierené proti vedeniu strany, proti jej línii a jednote.

Členovia ÚV KSČS Ilnemann, Mestek a najmä Ing. Kapek, ktorý v Ľubni predniesol úvodný referát, neboli na toto zhromaždenie delegovaní orgánom, ktorého sú členmi. K tomu treba dodať, že ľubenský aktív sa zišiel podľa presne volených pozvánok. V Prahe je vyše 2000 starých komunistov z nich, väčšina nebola pozvaná, pretože nesúhlasí s názormi skupiny Jodasa. Nemôže teda Jodasova skupina vystupovať ako reprezentant stavných členov, ale len neveľkej skupiny.

V poslednom čase ozývajú sa aj iné hlasy. Tútujú, že mnohí súdruhovia, ktorí museli odísť tohto roku zo svojich funkcií, ťažko našli v spoločenskom živote uplatnenie, ba boli aj prípady, že nenašli vôbec prácu. Treba len futovať, ak k takýmto prípadom došlo a chyby v najkratšom čase napraviť. Ilásia sa však aj ďalší, ktorí vzhľadom k svojej starobe boli poslaní do dôchodku. Podaktorí z nich nariekajú, že nemajú dosť prostriedkov ani na obed. Je to pravda? Nie je! Tí, čo najviac prejavujú svoju nespokojnosť, majú väčšie dôchodky, než čini priemerný mesačný zárobok nášho pracujúceho občana. Domnievam sa, že vysoký dôchodok je oprávnený, pretože ide často o súdruhov, ktorí od mladého veku sa usilovali o zrod socialistickej republiky. Nezávidme nikomu, ale ani tých niekoľko nespokojencov by nemalo zabúdať, že republika nemá pokladnicu bez dna.

Pojanuárový vývoj neprechádzal rovno a nebol ani bez chýb a nedostatkov. Ak však porovnáme tohtoročných prvých osem mesiacov s prechádzajúcimi obdobiami, potom musí každý priznať, že vývoj bol poznačený maximálnou snahou o spravodlivosti. Ani ten, kto stratil dôveru, ale ani nikto z tých, ktorí majú na svedomí „päťdesiate roky" nebol uvrhnutý do väzenia. Nové vedenie strany neustále zdôrazňovalo, že sa nesmie páchať príkorie a bezprávie. Pravda, boli týždne, kedy sa verejná mienka proti niektorým súdruhom ostre postavila za uplynulé chyby. V živote politikov je to však tak. Každý politik musí rátať s výhrami i prehrami. Keď prehrá, tak odíde do ústrania a možno začas sa môže opäť uchádzať o priazeň a dôveru svojich voličov. Celkom iného a čestne sa správajú a správali súdruhovia Kodaj, M. Vaculík, Lomský, Macháčová a ďalší, pre ktorých..tohtoročná jar nebola milostivá. Im ide totiž o vec — o socializmus, o našu stranu a republiku.

I v tejto zložitej situácii platí, že pravda zvíťazí. Podporujú ju aj rezolúcie, ktoré dochádzajú na ÚV KSČS zo všetkých končín republiky, podporujú ju všetci statoční ľudia našej krajiny. Náš ľud nepripustí, aby sa vrátili staré časy, a preto píše svojej strane a svojim predstaviteľom.

Karel Hájek

ĽUD, 6. novembra 1968, str. 3. a 5. 8/343/XI

Výsledky prieskumu v niektorých slovenských závodoch

Integrácia pákou i brzdou?

Federácia sa konečne dostala na cieľovú rovinku — kocky sú hodené. Na pohľad by sa teda zdalo, že problém, ktorý po dlhé mesiace stál v popredí pozornosti celej českej i slovenskej verejnosti, dospel k šťastnému koncu a že tu vlastne už niet o čom diskutovať.

Zrodili sa dva národné štáty, dve suverénne republiky, z ktorých každá si je v podstate sama pánom a samostatným hospodárom na svojom gazdovstve, majúc popri tom v niekoľkých presne vymedzených oblastiach spoločné kompetencie. Znie to veľmi jednoducho a veľmi dorečeno. Teória však neraz vyústi do prekvapujúco odlišnej praxe. Nijako sa na to nemožno pozerať ako na negatívny zjav — pretože slepé pridŕžanie sa samoúčelnej schémy, aj keď vyzerá veľmi príťažlivo, nezvyklo (ako sme sa neraz presvedčili v minulých rokoch) vždy viesť k rovnako slubnej realizácii. „Keď federácia, tak dôsledná" — tento výrok, ak by sa hneď od začiatku plne uplatnil i v praxi, znamenal by najmä v ekonomickej oblasti, ktorá je vlastne alfou i omegou perspektívneho vyrovnania úrovne Slovenska, na úroveň Čiech, často nie krok, ale celú míľu nazad.

Absolútna samostatnosť a nezávislosť — to znie veľmi povzbudivo a pútavo. Pozrime sa však teraz na vec trizvo — očami niektorých slovenských závodov a podnikov:

Strojárne Piesok, n. p.

„Naše generálne riaditeľstvo ostane v Prahe", povedal nám riaditeľ Strojární Piesok Vojtech Soliar. Združuje sa tu 17 podnikov TOS (Továrny na obráběcí stroje). Generálne riaditeľstvo bude mať však inú podobu ako v minulosti. Zníži sa stav, riadiacim centrom bude správny výbor, zložený z riaditeľov jednotlivých podnikov. Generálne riaditeľstvo bude existovať len ako výkonný orgán správneho výboru, na čele s generálnym riaditeľom a jeho aparátom. Slovensko budú v tomto združení zastupovať TOS Trenčín a Strojárne Piesok. Piesocké strojárne majú závody iba na Slovensku — a z tých niektoré integrujú do podnikov v Čechách. Napr. Smeralove závody Trnava majú podnik v Brne, Galanta integruje ako závod do TOS Kuřim...

Ustanovujúce sa federálne orgány hľadajú možnosť vzájomnej integrácie podnikov v rámci Slovenska, vytvárať výrobno-hospodárske jednotky so sídlom na Slovensku. Pred týmto problémom stoja i výrobcovia obrábacích strojov, medzi ktorých patria i Strojárne Piesok. Na pohľad vyzerá vec celkom reálne — Strojárne Piesok (výrobca bezstĺpových strojov) i TOS Trenčín (výrobca sústruhov) sú v podstate sebestačné, majú vlastnú finálnu výrobu a nie sú vlastne závislé na kooperácii s inými podnikmi. Lenže je tu jeden háčik... Výskumné ústavy v oblasti tvarovacích strojov (a nielen v oblasti tvarovacích strojov) zatiaľ nie sú, sú iba v Čechách. A bez výskumného ústavu ťažko držať krok s požiadavkami modernej doby, ťažko vyhovovať svetovým parametrom... Strojárne Piesok sú účelovo, starobylý podnik. Na budúci rok oslávia svoje 180-ročné jubileum. A za posledných 25 rokov ostali, tak povediac „na chvoste", investície sa rovnali prakticky nule. Po januári žiadali hospodársku rehabilitáciu, apelovali na všetky hospodárske i politické orgány.

Porozumenie sa našlo

ochota tiež. Len kapacita nie... Stavoindustria Bratislava, ktorá dostala na starosť veľkú rekonštrukciu závodu, dala na vedomie, že oni na budúci rok, oni v blízkej budúcnosti nemôže túto akciu pojať do plánu...

A tak sú dnes Strojárne Piesok vo viac ako nemilej situácii. Pretože — ako sa vraví — čo sa nosí, drať sa musí — staručké priestory a vybavenie závodu pri najlepšej vôli už nestačia požiadavkám a stúpajúcim nárokom trhu. Nevraviac o tom, že nevábne pracovné podmienky, pochybná bezpečnosť pri práci a iné podobné sprievodné zjavy výdatne podporujú fluktuáciu. Tu, aj v Hronci, kde zlievarenská zložka zlatiny je priam v havarijnom stave. K pracovným podmienkam, pravda, patria aj ubytovacie možnosti. A tie sú ďalšou bolesťou piesockých strojární. Sídlisko v Novej Vsi Valaskej (aj keď nemá 180 rokov) nevyhovuje ani tým skromnejším nájomníkom. Byty nízerné, starého typu, hlata po kolená, obchodov málo, tovaru ešte menej, služieb takmer niet. Zlatým klincom je výstavba kultúrneho domu, ktorá vďaka Pozemným stavbám Banská Bystrica už vkročila do jubilejného 12-tého roku...

Strojárne Piesok nemali teda, ako vidieť, ani doteraz závideniahodný život. Ale mali predsa okútaků istotu a určité vyhliadky, s ktorými mohli rátať. Nie div, že tento podnik, tak ako aj iné slovenské podniky, hojí sa vo svojej súčas. situácii kroku do neznáma. Centrálne slovenské orgány nepredložili totiž doteraz nijakú jasnú koncepciu. A podniky chcú vidieť v integrácii silu, záruku, finančnú oporu. Najmä tie, ktoré stoja pred rekonštrukciou alebo výstavbou, nemôžu si dovoliť nijaký „juháčky" experiment s neznámym koncom. Zaujíma ich reálny základ — a nie fikcie čo ako sympatické. Medzi tieto podniky patria aj vekom zošlé Strojárne Piesok, ktoré doteraz produkovali iba akumuláciu, od ktorých však spoločnosť žiadala a žiada rast produktivity, technickú úroveň a špičkový sortiment — ale pomocnú ruku im nevelmi podáva. Jedinú záruku zatiaľ vidia iba v doterajšom zoskupení — pretože tam vedia, na čom sú. A vedia, že bravúrny pokus by ich mohol stáť príliš veľa.

Mostárne Brezno

U ekonomického námestníka Jozefa Katriaka sme sa tiež vyzvedali, ako si tento mohutný podnik, ktorý tak isto doteraz existoval v úzkom zväzku s českým partnerom, predstavuje bližšiu i ďalšiu budúcnosť. A naše informácie sa v mnohom približujú k tým, ktoré sme získali v susedných piesockých strojárňach. Mostárne Brezno sa rovnako nemienia rozlúčiť s doterajším zväzkom s výrobno-hospodárskou jednotkou Transporta Chrudim, s ktorou už od roku 1958 nažívajú v zhode a vzájomnom porozumení. Táto symbióza vznikla svojho času tak, že pri vytváraní VHJ bola smerodajná línia odborovej pôsobnosti. Mostárne Brezno sa vtedy preorientovávali z výroby čisto mostárenskej na výrobu dopravných zariadení a tak sa teda včlenili do združenia Transporty, ktorá bola gestorom všetkých dodávok v odbore dopravného zariadenia. Nakoľko dopravné zariadenia dnes tvoria prevažnú časť výrobného programu Mostární Brezno a najmä v odbore stavebných mechanizmov uvažuje sa i s ich vývojom, po uvážení iných alternatív došli tu k zhodnému názoru, že spoločenstva s Transportou sa budú pridržať aj v budúcnosti. Z celkom prozaických dôvodov — v prvom rade preto, že Transporta mala dobre vybudované výskumné ústavy, zatiaľ čo v Brezne majú iba projekciu. A od výskumu k projekcii je ešte veru dlhá cesta...

Bolo by výhodnejšie z ekonomického hľadiska, aby sa tento veľký slovenský podnik osamostatnil? Veď v Mostárňach Brezno uskutočňujú sami celý výrobný cyklus — od projektu až po dodávku odberateľovi i s montážou, čiže s finalitou výroby nie sú nijaké problémy. Navrhovali sa im v súvislosti s novým federatívnym usporiadaním iné alternatívy — medziným je tu návrh SNR, aby sa v rámci Slovenska združili Východoslovens-

ské strojárne, Vihorlat Snina a Mostárne Brezno. Návrh podniky dlho a dôkladne prerokúvali — ale ani jeden z nádejných partnerov nezdal sa byť ostatným dvom dosť príťažlivým. Výrobné programy sú rôznorodé, niet tu ničoho, čo by sľubovalo výhodnú kooperáciu. A vo svete triezvej reality, v ktorom vládnu predovšetkým konkrétne cifry, sú otázky hmatateľných výhod väčšinou prvoradé. Pravda, záujem SNR, aby sa podniky združovali v rámci Slovenska, opiera sa aj o skutočnosť, že práve v rámci federácie združovanie podnikov z iných území môže naraziť na rad problémov, ktoré sa zatiaľ nedajú konkretizovať, pretože zatiaľ nie je známy zákon o podniku, iba jeho návrhy. Nevedno, ako to bude vyzerať v oblasti nadriadenosti a podriadenosti podnikov, aké komplikácie vzniknú, keď príslušné rezortné orgány budú i na Slovensku. Aký bude vzťah tohto nadriadeného orgánu k podnikom patriacim k českým združeniam, pokiaľ bude existovať direktívne riadenie? Aké budú vzťahy národných ministerstiev ku výrobno-hospodárskym jednotkám? Všetko otvorené otázky, ktorých konečné riešenia sa len nejasne črtá v období budúcich dňov, týždňov, mesiacov.

Ak by sa v budúcnosti vyriešili problémy s vývojom a výskumom, Mostárne Brezno by najradšej ostali samostatným, na nikom nezávislým podnikom a nezdružovali sa s nikým.

Zatiaľ sa však pripravujú na novú zmluvu s Transportou. Vytváranie nových združení začalo síce pod vplyvom augustových udalostí v Československu stagnovať, niektoré združenia sa vraj majú povoľovať iba ako experiment. Napriek tomu sa pripravuje (hoci ako experiment) štatút s Transporton a zmluvne by sa mal podpísať už do konca tohto roku. Mostárne Brezno triezvo predpokladajú, že v tejto forme združenia získa podnik väčší priestor a väčšiu voľnosť podnikania než doteraz v rámci generálnych riaditeľstiev. Prirodzene, nič na tomto svete nebýva zadarmo a tak aj podniky, sústredené v združení, musia rátať s výdavkami, spojenými s financovaním aparátu správy združenia a s obnosmi, ktorými budú prispievať do centralizovaného fondu na výskumno-vývojovú základňu. Okrem toho sa uvažuje i o centralizovaní prostriedkov, z ktorých by sa poskytovali úrokové pôžičky členským podnikom, ktoré sa ocitli vo finančnej tiesni. Ak sa podnik so združením rozíde, požičané prostriedky vyúčtuje a vráti. Vystúpiť zo združenia, pravda, nemôže len tak zo dňa na deň. Výpovedná lehota môže byť jedno až dvojročná.

Ďalším podnikom, ktorý sme navštívili, bol

N. p. Sandrik — Dolné Hámre

Tu bolo zatiaľ na slovo dosť skúpi. Ťažko im totiž čo i len približne konkrétne a jednoznačne hovoriť o veciach, ktoré sa zatiaľ len „varia" v obrovskom kotli problémov a ktoré, kým tento článok vyjde, môžu mať už celkom inú tvár. Pre aké riešenie sa v konečnom štádiu v Dolných Hámroch rozhodnú, zatiaľ teda nevieme, jedno je však isté, — že to musí byť alternatíva, ktorá by podniku pomohla vyriešiť staré i nové neduhy, medzi inými spamätať sa z následkov vlaňajšieho požiaru, čo najskôr dobudovať nový areál fabriky, v ktorom by sa perspektívne mala začať prevádzka už v roku 1970. Na dobudovanie továrne čakajú nielen doterajší zamestnanci Sandriku, tiesniaci sa v zastaralých, z každej stránky nevyhovujúcich pracovných priestoroch, ale i rad ďalších, ktorých čaká pracovná príležitosť. A tej v týchto končinách bolo odjakživa pramálo.

N. p. Slovenka — Banská Bystrica

Podnik s odevárskou a plátárskou výrobou vo veľkom množstve exportuje do socialistických a západných štátov. Od začiatku t. r. plnia plán vývozu na všetkých úsekoch na 104,9 percent. Dobrým obchodným partnerom je im Anglicko a predovšetkým NSR. S tým druhým obchodujú i na výmenu — zakúpené špeciálne stroje splácajú výrobkami. I napriek tomu by však na určitých úsekoch (plátárstvo) potrebovali niektoré typy úzkoprofilových strojov. Ťažkosti majú aj s prísunom pomocného materiálu (napr. za zipsmi musia často cestovať až do Nemecka). Augustové dni výrobu veľmi neovplyvnili, okrem prvého dňa sa pracovalo naplno.

Ako vo všetkých závodoch v našej republike, aj v Slovenke vypracúvajú návrhy na nové ekonomické zoskupenie. Dosiaľ patria k Obuvárskemu riaditeľstvu v Písku, no v súčasnom období sú už v plnom prúde prípravy na integráciu k Trenčínu. Pôvodne chceli vytvoriť združenie podnikov spolu s niektorými chemickými závodmi na Slovensku (Chemlon, Chemosvit, Humenné, Senica atď.), lenže v tokomto zoskupení by sa problémy textilárov riešili dosť okrajovo a pre Slovenku nevýhodne. Integrácia je však nutná. Ako povedal predseda ZV KSS A. Zellnka, veľkou prekážkou vo vyriešení týchto problémov je postoj písecké Obuvárskeho riaditeľstvo. Písecki pracovníci by si chceli Slovenku udržať i za cenu menšieho odvodu financií (pre Slovenku navrhujú 0,8 percent, zatiaľ čo Písek prispieva 0,9 percentami). Napriek tejto výhode sa Slovenka chce osamostatniť a vytvoriť s inými textilnými podnikmi na Slovensku výhodnejšie združenie. Vytvorené komisia vypracovali i ďalšiu alternatívu — aby sa odevárske úsek pripojil k Trenčínu a plotársky zostal pri Písku. Možností je teda viac, teraz bude záležať na tom, ktoré z nich sa prosadí ako najrozumnejšie a aká porozumenie bude mať pre Slovenku Obuvárske riaditeľstvo.

Pretože sme závod navštívili v čase volebných schôdz do ZV ROH, bola reč i o podnikových radách pracujúcich. Pracovníci Slovenky ich považujú v novom ekonomickom zoskupení za nanajvýš potrebné. Ako vieme z tlače, vláda vydala niekoľko vyhlásení, v ktorých sa neodporúča vo vytváraní PRP pokračovať. Termín schválenia zákona o socialistickom podniku sa v dôsledku neočakávaných udalostí presunul až na jún budúceho roku a vo väčšine podnikov považujú zákon pre vytváranie PRP za rozhodujúci. Podľa slov predsedníčky ZV ROH V. Šchíkovej, v Slovenke chcú napriek tejto skutočnosti PRP „odštartovať" od prvého januára budúceho roku. Dúfajú, že takýto postup urýchli schválenie samotného zákona. Tento mesiac vypracujú štatút a vyberú kandidátov.

Takýto názor je dosť ojedinelý, ale zaujímavý. Jeho správnosť či nesprávnosť ukáže prax.

N. p. Smrečina Banská Bystrica

Známy drevársky podnik patrí ku Generálnemu riaditeľstvu v Žiline, takže problémy s osamostatnením podniku (ako je to v prípade Slovenky) nemajú. Za všeobecných problémov je v poprední stále mzdová otázka. Od 1. januára chcú spolu s ostatnými závodmi (12) prejsť na 5-dňový pracovný týždeň. Pretože však v závode pracuje veľa žien, bude treba vyriešiť otázku jasličiek.

Na otázky o ekonomických opatreniach v slovenských podnikoch a samotnej Smrečine v nových podmienkach federácie odpovedal predseda ZV ROH J. Plavec. Je toho názoru, že zatiaľ je ešte ťažko konkrétne posúdiť výhody federácie. Momentálne je prvoradou úlohou uviesť do praxe opatrenia národnostného charakteru. Súčasťou príprav na šťastný štart federácie od 1. januára budúceho roku sú, podľa jeho slov, vytvorené podnikové rady pracujúcich. V Smrečine sú tak isto toho názoru, že fungujúce PRP môžu urýchliť vypracovanie zákona o socialistickom podniku. Závod patrí k prvým na Slovensku, kde začali zakladať podnikové rady (dokonca skôr ako v bratislavskom Slovnafte, ktorému Pravda prisúdila prvenstvo). Predpokladajú,

že určité rozpory sa môžu vyskytnúť medzi vedením závodu a PRP, predovšetkým v názoroch na investičnú výstavbu a mzdovú otázku. Z tohto hľadiska by mali byť vzorom niektoré vyspelé české závody, kde je spolupráca odborov s vedúcimi podnikovými zložkami lepšia.

Švermove železiarne, Podbrezová

Obrovský kolos budov a hál patrí k najstarším a najväčším závodom čiernej metalurgie. Vo veľkom exportujú do socialistických krajín i na západ, najmä do Holandska, Kanady a NSR. Zmluvy získavajú prostredníctvom FEROMETU i vlastných obchodných zástupcov. Augustovými udalosťami výroba neutrpela.

Závod sme navštívili práve v čase volieb do ZV ROH, zastihnúť niekoho z vedenia podniku bolo veľmi ťažké a tak nás v stručnosti informoval len J. Šoltýs, tajomník ZV ROH. Ekonomické dôsledky federácie? Dúfajú, že sa postupne vybuduje taká sieť závodov, aby za ze Slovenska už nemuseli vyvážať iba suroviny a polosuroviny. Českým závodom sa treba vyrovnať predovšetkým špecializovanou výrobou — od nej vo veľkej miere závisí výška miezd. Švermove železiarne patria ku Generálnemu riaditeľstvu v Prahe, osamostatniť sa a integrovať s inými slovenskými podnikmi však nechcú. Za terajšej skutočnosti by to bol pre nich veľmi nevýhodný krok. Sú toho názoru, že oceliarska výroba by mala byť riadená celoštátne.

Závod s 3500 pracovníkmi nenastúpi na 5-dňový pracovný týždeň, ale pracuje systémom 3 voľných sobôt.

Pokiaľ ide o PRP, na ich utvorení sa pracovalo, za súčasnej situácie ni však myslia, že treba počkať na schválenie zákona o socialistickom podniku.

Jednou z najväčších bolestí závodu je doprava pracujúcich z okolia, najmä Švermova, Šumiaca, Polomky, Lučatína, Slovenskej Ľupče, Banskej Bystrice a Ľubietovej. Dopravná sieť je ako pred 30 rokmi, vlaky nie sú vykurované a meškajú. Najmä v zimných mesiacoch dochádza veľká časť robotníkov s 5—7 hodinovým oneskorením. Nepomohli žiadosti na Správu Východnej dráhy ani rokovania na ZV KSS v Banskej Bystrici. Nedostatky sú aj v autobusovej doprave, ktorá by bolo treba zhustiť a postaviť viac čakární.

Otázka dopravy sa týka i ostatných závodov na Horehroní a susednom Gemeri, preto sa k nej vrátime v osobitnom článku.

* * *

Federácia je teda už pod strechou, zákon o čs. federácii je podpísaný. Pravdou však je, že v skutočnosti sa položili iba základné kamene federácie, na ktorých sa teraz bude dlho a zložito budovať celá stavba. Línia a tvár tejto stavby sa budú možno s postupom prác meniť, pretože projekt je len v hrubých obrysoch načrtnutý a tá mravčia, piplavá práca, to zložité obsádzanie každého kameňa, aby vyhovoval vkusu a potrebám celej našej pospolitosti, sa iba začína. Trpezlivosti sme sa však učili dlho a pracovať vieme tiež. Perspektíva stavby vyzerá pevne a účelne. Len aby ju niekto nečakane nezvážal...

Eva Kollárová
Elena Pribusová

ĽUD, 6. novembra 1968, str. 3. a 5.

ĽUD, 9. novembra 1968, str. 3.

Milión čaká na byty

Prečo sme v bytovej výstavbe klesli tak hlboko? ◇ Treba vypracovať novú koncepciu bytovej politiky

Sme v situácii, keď asi milión obyvateľov republiky čaká na riešenie svojho bytového problému. Počet bytov, postavených v posledných rokoch, sotva stačí ako-tak nahrádzať schátralé byty a bytové jednotky, určené na asanáciu a demoláciu. Pritom počet novopostavených bytov nedrží krok ani s prírastkom obyvateľstva a v posledných rokoch dokonca stagnuje.

OPRÁVNENÉ OTÁZKY

Občan sa oprávnene už dlhší čas pýta, prečo sme sa dostali tak hlboko, že v bytovej výstavbe sme s počtom dokončených nových bytov na tisíc obyvateľov medzi poslednými krajinami Európy.

Všetci dobre vieme, že byt je základom životnej úrovne. Vyše 180 tisíc čakateľov máme toho času registrovaných len na družstevnú bytovú výstavbu. Aj to viem, že toho času v našej republike je asi pol milióna žiadostí o byt, že len v samotnej Prahe je asi 50 tisíc žiadostí okrem 27 tisíc uchádzačov o družstevnú výstavbu.

Pozoruhodné je sledovať, s akou ťažkopádnou pomalosťou sa rieši problémy bytovej výstavby.

Proklamovalo sa, že za obdobie 1961—1970 postavíme 1 milión 200 tisíc bytov. Časom sa tento počet zredukoval na 876 tisíc bytov (čiže o 324 tisíc menej). Z tohto redukovaného počtu bytov sme za obdobie 1961—1967, čiže za 7 rokov, postavili 582 tisíc bytov (ročne priemerne 80 tisíc 300 bytov). Za posledné tri roky 1968—1970 máme ešte postaviť 314 000 bytov, čiže ročne priemerne 105 tisíc bytov.

STAGNÁCIA VÝSTAVBY

V roku 1967 bolo dokončených iba 78 tisíc 400 bytov, je to o 8 tisíc bytov menej, ako v roku 1961, odkedy je stagnácia v bytovej výstavbe. V minulom roku dodávateľským spôsobom postavené byty dosiahli najnižší počet od roku 1961.

V súčasnosti realizované celoštátne bytové projekty TO-6B a TO-8B, spracované ešte v roku 1962, už plne nevystihujú hospodárske, demografické a sociálne požiadavky a morálne zastarávajú. Treba pripraviť predpoklady na vylepšenie súčasných typov bytov a pre zvyšovanie dnešného ich štandardu.

Doteraz nie je novelizovaná vyhláška ministra financií č. 191/1964 o financovaní, úverovaní a inej pomoci družstevnej bytovej výstavbe a výstavbe rodinných domov. Nie sú vyriešené ani majetkovo-právne vzťahy v súvislosti s pôdnym fondom. V svojpomocnej bytovej výstavbe a vo výstavbe rodinných domkov, treba ekonomické nástroje urobiť atraktívnejšie, keďže títo stavebníci prakticky odbremeňujú štátnu pokladňu.

ŽIADA SA NOVÁ KONCEPCIA

Treba vypracovať novú koncepciu bytovej politiky a stanoviť dlhodobú finančnú pomoc štátu pre jednotlivé formy bytovej výstavby. Treba výraznejšie oceniť podiel obyvateľstva na riešení bytovej výstavby najmä v svojpomocnej bytovej výstavbe, ktorá predstavuje skoro 40 perc. celkovej bytovej výstavby. Je nevyhnutné prehodnotiť doterajšiu politiku voči mladým ľuďom, ktorí zakladajú rodinu a urobiť tu konkrétne a únosné opatrenia pre mladé rodiny.

Dr. Jozef Lukačovič

Treba napravať dedičstvo predchádzajúcich rokov, aby sme ľuďom mohli zlepšiť ich žitie.

Aj obyčajný zdravý rozum tu požaduje nevyhnutnosť zásadných zmien v bytovej politike.

Treba prehodnotiť celé uplynulé obdobie. Bytová výstavba v štátnom rozpočte musí dôraznejšie reprezentovať svoju dôležitosť ako prvoradú národnú úlohu.

Vláda musí mať dostatok energie stanoviť taká konsolidačnú koncepciu bytovej výstavby, ktorá svojou realitou pomôže riešiť tento problém, ktorého riešenie nemôžeme odkladať. Ostrá opatrenia a konkrétne hrádze proti inflačným tlakom musia tu zohrať dôležitú úlohu.

REÁLNE PRIPOMIENKY POSLANCOV

Pri prerokovaní programového prehlásenia dňa 25. apríla t. r. viacerí poslanci upozornili na veľmi vážny problém v bytovej výstavbe.

Je potrebné oboznámiť verejnosť s konkrétnymi adresátmi bytovej výstavby: kto čo mal urobiť a čo urobil z tzv. objektívnych orgánov alebo zainteresovaných ministerstiev.

Poslanci kriticky poukazovali na nedostatky v bytovej výstavbe. Uvádzali, že stavebné organizácie z pozície monopolu diktujú odberateľom jednostranné podmienky pre prevzatie a prevedenie stavieb, pričom zvyšujú ceny bez viditeľného efektu zlepšenia kvality práce a skracovania cyklu výstavby.

Ceny stavieb rastú aj v bytovej výstavbe. To signalizuje, že bude potrebné značne zvýšiť stanovený investičný náklad na dokončenie 460 tisíc plánovaných bytov v tejto päťročnici.

Treba urobiť rozbor nákladov stavby bytov. Cenová relácia bytov nezodpovedá prepočítaným technickým hodnotám. Dodávky ostatných rezortov pri kompletizácii bytovej výstavby nie sú zladené. Lehoty stavby bytov sa predlžujú. V roku 1963 priemerná doba výstavby 1 bytu bola 8 mesiacov. V roku 1967 priemerná doba výstavby 1 bytu bola už 11 mesiacov.

AKO TOHTO ROKU?

V tomto roku sa má dokončiť skoro 92 tisíc bytov. V roku 1969 sa počíta s dokončením 105 tisíc bytov a v roku 1970 s dokončením 117 tisíc bytov.

V tomto roku z dokončil sa majúcich 92 tisíc bytov najväčším dodávateľom je Ministerstvo stavebníctva, ktoré má v bežnom roku odovzdať 54 540 bytov. Plnenie za január—september 30 425 dokončených bytov znamená, že z ročného plánu bytov odovzdalo Ministerstvo stavebníctva za 9 mesiacov t. r. len 55,6 perc., a ostáva odovzdať 44,2 perc. z ročného plánu. Je to opakujúci sa prípad z predošlých rokov.

Podniky Ministerstva stavebníctva majú v rokoch 1966—1970 odovzdať spolu 284 tisíc bytov (čo je iba o 5 perc. viac ako v predchádzajúcej päťročnici, keď odovzdali 269 905 bytov).

Aká je skutočnosť?

Do konca septembra t. r., čiže za 2 a ¾ roka odovzdali 128 tisíc bytov. Za 2 a ¼ roka (október 1968—december 1970) ostáva im odovzdať 156 tisíc bytov.

To vidíme ohrozenú realizáciu bytovej výstavby. Treba urobiť seriózne opatrenia, aby stavebné podniky zvládli túto úlohu.

11/343/XI

ROĽNÍCKE NOVINY, 8. novembra 1968, str. 1.

12/343/XI

V tomto jubilejnom roku sme si znova [illegible] že kvalitatívny rozvoj všetkých socialistických hodnôt je nielen náročný, ale aj dlhodobý. Každá zmena foriem a metód práce v centre a na všetkých stupňoch riadenia je zápasom nového so starým, s prežitým myslením i konaním. Tak je tomu aj napriek skutočnosti, že u nás už neexistujú spoločenské triedy s antagonistickými — teda neriešiteľnými protikladnými rozpormi. V čom je zdroj tohto zápasu? V tom, že pri budovaní socializmu, ktorý je prechodnou spoločensko-ekonomickou formáciou vývoja od kapitalizmu ku komunistickej spoločnosti, v tom, že celé toto prechodné obdobie je trieadnym zápasom pokrokových síl spoločnosti proti starým návykom v myslení, v práci a chovaní sa ľudí a veľmi často v subjektivistickom počine v nejednom prípade najvyšších predstaviteľov v strane i v štáte.

Rozvážne a dôsledne

Dr. ONDREJ MAGNA

Z našich vlastných skúseností môžeme konštatovať, že rozpory v socialistickej spoločnosti nielen existujú, ale môžu i narastať podľa toho, v akej miere sú rešpektované alebo ignorované špecifické podmienky i možnosti pri budovaní nového spoločenského poriadku. Každý národ, štátne spoločenstvo, tá-ktorá spoločenská trieda mala a má svoje tradície, zvyklosti i charakterové osobitnosti ako dôsledok svojho vlastného vývoja. Tieto jej špecifiká nemožno riešiť ani zmeniť napríklad tak, ako vlastnícke vzťahy — nocenským aktom alebo prestavbou maloväroby na socialistickú veľkovýrobu. Národ, spoločnosť a jej triedy boli a sú schopné rýchlejšie riešiť a osvojiť si revolučno-ekonomické premeny, ako meniť samého seba. Ľudia boli a vždy budú nielen pod vplyvom svojho najmä najbližšieho okolia, ale aj s týmto svojím okolím dosť silne zrastení. V spoločenskom vývoji je to celkom prirodzený jav a nemôže byť ani vedúcou politickou silou spoločnosti opomenutý a násilne menený. Len čo sa tak stane, vzniká aj v socialistickej spoločnosti vnútorné napätie, ktoré jej spôsobuje nesmierne škody a celkove spomaľuje jej vývoj. Aj u nás sme boli svedkami takéhoto napätia a jeho dôsledky znášame i v tomto období.

Tohtoročný pojanuárový vývoj našej vlasti nebol ničím iným, ako úsilím vysporiadať sa so vzniknutým napätím v predchádzajúcom období. Bola to reagencia na to, čo deformovalo to dobré, našim vývojom pre socializmus dané a ľudom uznávané. To, že naša socialistická spoločnosť po januári veľmi prudko a výrazne zareagovala a uvítala úsilie KSČS o nápravu chýb, je dôkazom jej kvalitatívneho rastu a vôle za rýchlejšie a cieľavedomejšie napredovanie a nie prejavom túžby k návratu ku kapitalistickému spoločenskému zriadeniu. Pár jednotlivcov — extrémistov a niekoľko vyznávačov anarchizmu pojanuárový vývoj kalilo, ale v žiadnom prípade neurčovalo ani neriadilo.

Nerobím si žiadne ilúzie. Viem, že žijeme v triedne rozdelenom svete. Aj to, že naši triedni nepriatelia nestoja so založenými rukami. Iste tak ako vždy, aj v tomto roku hľadali a hľadajú a ešte dlho bude taký stav, že budú hľadať a využívať každú príležitosť pre svoje ciele. Nazdávam sa, že československá robotnícka trieda, družstevné roľníctvo a absolútna väčšina inteligencie je svojím myslením i praxou socialistická a schopná čeliť akémukoľvek úsiliu triednych nepriateľov. Škoda, že sme pripustili, čo už aj len možnosť, aby naši spojenci o tom zapochybovali. Napriek augustovým udalostiam som presvedčený, že nie je nič stratené, ak teraz a v nastávajúcom období všetci socializmu oddaní ľudia zjednotíme svoje úsilie pre ďalšie rozvíjanie a upevnenie nášho spoločenského poriadku. Doba od nás a nie prvý ani posledný raz žiada rozvážne a dôsledné socialistické činy na všetkých úsekoch života a práce. Veľkosť každého národa, štátneho spoločenstva bola a bude vždy v tom, že vedelo a vie včas poznať nové, pre svoj vlastný vývoj prospešné podmienky a možnosti — a tieto pre seba realizovať. Tak ako iní, ani my nežijeme vo vzduchoprázdne. To musíme mať neustále na zreteli. Nič viac by nám nemohlo škodiť, ako voľnosť pre extrémistickú činnosť jednotlivcov alebo rozvášnených skupín, ktoré sú ochotné hazardovať a znehodnocovať spoločensko-duchovné hodnoty národa — spoločnosti. Chceli sme a chceme, aby sa naše slová o socialistizme nerozchádzali s našimi činmi. V našej krajine máme ešte stále na to podmienky, aby to každý mohol pochopiť a podľa toho aj konať.

REHABILITÁCIE, PROBLÉM STÁLE OTVORENÝ

Dedina musí čakať?

O rehabilitáciách sa hovorí, že nepatria medzi tie otázky, pred ktoré nová „politická reálita" po 20. auguste 1968 postavila tabuľku so značkou „stop". Rehabilitácie sú naďalej našou vnútornou vecou a môžeme v nich pokračovať. A predsa situácia je taká, že najmä na dedinách vyvoláva nejednu otázku, nejeden otáznik i nejednu pochybnosť.

Mnoho obáv sa vyslovovalo už vtedy, keď sa prvý raz objavila myšlienka, že máme mať nie jeden, ale dva rehabilitačné zákony — jeden o súdnej, druhý o mimosúdnej rehabilitácii. Niektorí si kládli otázku: neskrýva sa za tým opäť nejaké čertovo kopýtko diskriminácie poľnohospodárov, na ktorých sa páchala nezákonnosť väčšinou mimosúdnou cestou, na základe rozhodnutí rozličných trestných komisií pri ONV a MNV?

Pochopiteľne, o takomto zámere — niekoho diskriminovať — ťažko hovoriť, no súčasne nemožno nebrať na vedomie takúto skutočnosť: **zatiaľ, čo zákon č. 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii schválilo Národné zhromaždenie ešte 25. júna t. r., zákon o mimosúdnej rehabilitácii je zatiaľ vo hviezdach.** Sem-tam sa síce hovorí, že aj ten by malo Národné zhromaždenie schváliť ešte do konca tohto roku, no zatiaľ sa jeho návrh nedostal ani len do výborov NZ. A sú aj také hlasy, či by sa ešte skôr, ako o ňom začne rokovať Národné zhromaždenie, nemal stať predmetom verejnej diskusie, aby sa k nemu mohli vyjadriť aj tí, ktorých sa bude predovšetkým týkať — poľnohospodári. Požiadavka to nie je zaiste bezpredmetná, veď počet roľníkov, ktorí boli postihnutí nezákonnosťami, sa odhaduje na 30 000, no ich presná cifra — ak sa niektorí sami nevzdajú práva rehabilitácie — bude pravdepodobne ešte vyššia.

MEDZERY ZÁKONA č. 82

Čo vlastne prináša zákon č. 82/68 Zb. o súdnej rehabilitácii, pokiaľ ide o poľnohospodárov?

Predovšetkým: umožňuje riešiť prípady tých roľníkov, ktorí sa voľakedy dostali pred Najvyšší súd, bývalý štátny súd, prípadne pred krajský súd alebo vyšší vojenský súd. Takých prípadov je, pravdaže, medzi poľnohospodármi relatívne málo.

Zákon má však aj špeciálny § 26, ktorý sa týka predovšetkým poľnohospodárov. Citujem ho doslovne:

„(1) Zo zákona sa zahladzujú odsúdenia osôb odsúdených pre trestné činy podľa § 133, 135 a 136 trestného zákona č. 86/1950 Zb., súvisiace s prevádzkou ich poľnohospodárskeho alebo živnostenského podniku.

(2) Zo zákona sa ruší vo veciach uvedených v odstavci 1 výrok o vedľajšom treste prepadnutia majetku v časti týkajúcej sa majetku, ktorý môže byť osobným vlastníctvom alebo v osobnom užívaní."

Tento paragraf je teda akousi formou aspoň čiastočného zadosťučinenia poľnohospodárom, ktoré by mohlo dedinu uspokojiť. Uspokojuje ju?

Odpoveď sme hľadali vo viacerých okresoch. Žiaľ, uspokojivú odpoveď sme nedostali. Taká charakteristická je odpoveď z Levického okresu: Na tamojšom okresnom súde majú od poľnohospodárov vyše 100 žiadostí o rehabilitáciu, čo sú asi dve tretiny všetkých doteraz došlých žiadostí. Doteraz však nevyriešili ani jeden prípad. Keď sme sa pýtali predsedu senátu okresného súdu dr. Júliusa Szabu na príčinu, dostali sme odpoveď:

Ťažkosti sú v tom, že mnohí žiadatelia sa neuspokojujú iba so zahladením (výmazom) trestu, ale žiadajú aj vrátenie zhabaného, predovšetkým domového majetku. § 26 zákona o súdnej rehabilitácii túto otázku zatiaľ dôsledne nerieši. Keď súd nemôže seriózne rozhodnúť aj o náhrade škody, komu ju predpísať k náhrade — či odboru finančnému alebo poľnohospodárskemu alebo niekomu inému, je celá rehabilitácia iba polovičatou robotou a preto sa radšej odkladá. Problémy sú aj v tom, že nie je doteraz schválený zákon o mimosúdnej rehabilitácii. Mnohé prípady sa totiž úplne prelínajú — časť spadá pod súdnu, časť pod mimosúdnu rehabilitáciu. To tiež spôsobuje odkladanie žiadostí o rehabilitáciu z dedín.

Toľko dr. Július Szabó.

ZLOŽITÝ PROBLÉM

A tak nezostáva iné, než v mene dediny apelovať na našich zákonodarcov, aby čo najskôr prerokovali a schválili aj zákon o mimosúdnej rehabilitácii. Spravodlivosť voči dedine si to vyžaduje.

Prirodzene, nie je to záležitosť jednoduchá. Mnoho starostí spôsobí zákonodarcom najmä otázka náhrady zhabanej pôdy. Vieme, že pôda má v našej spoločnosti výnimočné postavenie. Nemožno s ňou — v záujme udržania a upevnenia socialistických výrobných vzťahov na našej dedine — narábať rovnako ako s ostatným súkromným vlastníctvom. Rozhodne nemožno z rehabilitácie spraviť parceláciu socialistických veľkopodnikov. Pôda musí byť zachránená pre veľkovýrobu. Neslobodno dať priechod rozličným chúťkam rozličných „milovníkov" pôdy, ktorí až po odstupe času objavili v sebe neskonalú lásku k nej a radi by ju brali „všetkými desiatimi". Tak si rehabilitáciu v tejto oblasti nepredstavujeme.

To však neznamená, že by nemali dostať svoje tí, ktorí boli neprávom pripravení o výsledky svojej celoživotnej lopoty. Sme toho názoru, že spravodlivosti aj tu treba dať priechod. Riešiť by sa to však malo odškodnením v peniazoch podľa rovnakých zásad, aké uplatňuje zákon o súdnej rehabilitácii. Pravdaže, nie podľa smiešnych sadzieb, obsiahnutých vo vyhláške č. 73/64 Zb. Nemôžu a nesmú byť v jednom štáte dve rozdielne spravodlivosti: jedna opatrnejšia a skromnejšia — pre poľnohospodárov, a druhá — žičlivejšia — pre ostatných. To by nezodpovedalo duchu našej pojanuárovej politiky. Táto politika pozná iba jednu spravodlivosť: spravodlivosť rovnoprávnosti všetkých, bez rozdielu.

Naša dedina na takúto spravodlivosť v oblasti rehabilitácií ešte len čaká. Dúfajme, že sa jej dočká.

Jozef INOVECKÝ

ROĽNÍCKE NOVINY, 9. novembra 1968, str. 5.

14/343/XI

ÚVAHA REDAKTORA

Reči a činy

Zrovnoprávnenie poľnohospodárstva s ostatnými odvetviami národného hospodárstva nielen na občiansko-politickom, ale aj sociálnom a hospodárskom úseku života sa z oblasti diskusií len akosi veľmi pomaly uvádza v reálnu skutočnosť. A to napriek celému radu uznesení najvyšších stranických a vládnych orgánov.

Na úseku občiansko-politickom sa, pravda, zaznamenal veľký pokrok. Založením organizácie — Slovenského zväzu družstevných a jednotlivo hospodáriacich roľníkov — najväčšia časť poľnohospodárskych prvovýrobcov bude môcť obhajovať svoje záujmy organizovane. A že nebude mať málo práce, o tom netreba pochybovať.

Aký však bude hlas Zväzu, akú bude mať váhu napríklad pri riešení problémov na úseku mechanizácie? A tu, priznám sa, nie som veľký optimista. Pri súčasnej organizačnej štruktúre nášho strojárenského priemyslu podniky, vyrábajúce poľnohospodárske stroje, sú pre priemysel ako celok len pritažou. Na jeho celkovej produkcii sa nepodieľajú ani 5 percentami. A aby im ani tie, nedajbože, nerobili oštaru, vytvorili si vlastnú odbytovú základňu, ktorá od svojho vlastného — výrobcu musí prevziať každý vyrobený stroj. Aj taký, ktorý nikdy nikomu nepredá. Teda, monopol socialistického strojárenského priemyslu si nie bez súhlasu štátnych hospodárskych orgánov vytvoril organizáciu na obhajobu svojich — hovorím tu len o úseku poľnohospodárskych — strojov — monopolných záujmov, na ktoré celá spoločnosť (teda nielen poľnohospodári) až neuveriteľne dopláca.

Len niekoľko príkladov — napríklad dodnes nemáme solídny stroj na zber zemiakov, kukurice — až na ojedinelé výnimky, kde majú stroje zahraničnej výroby — zberáme ako za Franz Jozefa. Kvalitou i výkonom pokuhávajú naše kombajny na zber cukrovej repy za svetovým priemerom tak, že sa človeku zdá, ako keby sme iba teraz začínali s výrobou poľnohospodárskych strojov.

Aj v traktoroch nie je všetko s kostolným poriadkom. Zatiaľ čo v poľnohospodársky vyspelých krajinách traktor o 120 koňských silách — po ktorom volajú naši poľnohospodári už roky — je k dispozícii v každej predajni strojov, u nás, v záujme ochrany „unifikovaného radu" sme sa dostali len k sedemdesiatpätke...

A mašťaľná mechanizácia? Naše strojárenstvo také „prkotiny" nerieši. Pritom však v skladoch ÚPPT ležia dnes miliardové hodnoty nepredajných zásob — a ďalšie stroje sa vyrábajú. Pre zásoby. Teda ide o výrobu pre výrobu. Pritom však v našom poľnohospodárstve je doslova hlad po strojoch — pravda, potrebných.

Nechcem krivdiť súdruhom v strojárenskom priemysle — veľa sa u nich v poslednom období zmenilo. Napríklad v licencii o. i. začnú už vyrábať i toľko žiadané horské kosačky. Pravda, nie tie najnovšie, ktoré, ako bolo možno vidieť v Brne, po pridaní malého zariadenia možno zmeniť na samoviazač pre zber obilia na príkrejších svahoch. Napriek niektorým zmenám k lepšiemu sa aj v strojárenskom priemysle uznávaná potreba zrovnoprávnenia poľnohospodárstva s ostatnými odvetviami národného hospodárstva oveľa intenzívnejšie „odbavuje" v oblasti reči ako v skutkoch. Napríklad aj tohtoročný brnenský veľtrh bol toho jasným dôkazom.

Osobne si myslím, že tu na veci veľa nezmenia ani najsilnejšie protesty Zväzu. Východiskovým bodom tu musí byť vyčlenenie podnikov, vyrábajúcich poľnohospodárske stroje, z mamutieho monopolného kolosu strojárenského priemyslu a naviac vytvorenie samostatnej obchodnej organizácie na predaj strojov. Takej, aby od priemyselných podnikov poľnohospodárske stroje nemusela preberať na príkaz, ale mohla ich podľa vlastného uváženia kupovať. A už vonkoncom, a naviac urýchlene, treba odstrániť nenormálny stav, aby devízové prostriedky na nákup poľnohospodárskych strojov v zahraničí mal vo vlastných rukách domáci výrobca. V každom prípade patria do rúk poľnohospodárov. Inakšie sú vydaní na milosť a nemilosť bárs aj socialistickému, ale predsa len monopolu bez konkurencie. Preto sa mi nechce veriť, že by sa Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy každoročne zriekalo použitia devízového podielu na nákup strojov v zahraničí a dobrovoľne ho dávalo k dispozícii strojárenstvu — aby ono rozhodovalo, čo sa bude dovážať. Potom by to bolo ministerstvo nepoľnohospodárstva...

Samotnú kapitolu v oblasti doteraz nevyriešených problémov — tvoria nenormálnosti v odberateľsko-dodávateľských vzťahoch pri predaji poľnohospodárskych výrobkov. Okrem nutnosti obojstrannej serióznosti — poľnohospodári aby napríklad serióznejšie plánovali a kontrahovali a na druhej strane aby sa riadne vykupovalo, treba prebojovať i účinnejšiu ochranu domácich výrobcov pred dovozom zo zahraničia. Predsa je nerozumné dovážať zo zahraničia zeleninu, ovocie, mäso či iné výrobky a naše ponechávať znehodnocovaniu na poli, či v mašťaliach. Alebo pri nedostatku deviz dovážať tabak a u nás jeho výrobu práve v oblastiach s prebytkom pracovných síl doslova rušiť. Žiaľ, skutočnosť je tu taká, že monopolno-podnikový záujem je tu prednejší a silnejší, ako záujem celospoločenský.

Rovnoprávnosť o. i. znamená aj rovnaké podmienky. Nuž ale, či ich má dedina napríklad aj na úseku zásobovania základnými potravinami?. Alebo či ich má poľnohospodárstvo ak napríklad nemôže relatívne prebytky vo výrobe spracovať vo vlastných výrobniach a predať ak nie v štátnej, nuž vo vlastnej obchodnej sieti?

Viem, nedá sa z večera do rána zmeniť systém, budovaný skoro dvadsať rokov. Systém, ktorého krédom bola apriorná nedôvera voči poľnohospodárom — hoci aj socialistickým poľnohospodárskym družstevným veľkovýrobcom. Znepokojujúci je stav, keď napriek zdôrazňovanej nutnosti zrovnoprávnenia stále objavujú činy, nerešpektujúce toto zdôrazňovanie. A, žiaľ, nielen v maličkostiach, ale aj v zásadných životných otázkach. Medzi také nerešpektujúce činy možno rátať na starých pozíciách postupujúci prístup priemyslu k potrebám poľnohospodárstva, snahy v samotných základoch rozvrátiť pestovanie tabaku na Slovensku, silné prvky kabinetnej politiky pri riešení cenovej politiky, ničím neodôvodniteľné podceňovanie dediny pri jej zásobovaní základnými potravinami bežnej dennej potreby — atď., atď..

Aký hlas, akú váhu pri riešení týchto a ďalších problémov bude mať Slovenský zväz družstevných a jednotlivo hospodáriacich roľníkov? Doterajšie rokovania — pri ktorých obhajoval záujmy slovenských poľnohospodárov — ukazujú, že nemalý. Veď napríklad len po rokovaniach o cene pšenice, pravda, spolu s Povereníctvom SNR pre poľnohospodárstvo a výživu, slovenským poľnohospodárstvom ostane v pokladniciach okolo 220 miliónov korún. Ukazuje sa, že v záujme zrovnoprávnenia poľnohospodárstva s ostatnými odvetviami bude musieť naozaj protestovať. Aspoň dotiaľ, kým intenzita reči v ostatných odvetviach a na ministerstvách bude predčiť činy.

A. BAK

DEJEPIS VE ŠKOLE, č. 2/68, říjen 1968, str. 28. - 32.

15/343/XI

JÁN MLYNÁRIK

SLOVÁCI A VZNIK ČESKOSLOVENSKA

Vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov r. 1918, dvoch malých slovanských národov v strede Európy bol výrazom celkovej demokratizácie Európy, faktom pokroku a národnej emancipácie dovtedy národne utláčaných etník. V celkovom nástupe demokracie po prvej svetovej vojne nebolo miesta pre také štátne útvary, v ktorých väčšina národov bola ako v žalári neschopná realizovať svoje národné snahy a túžby. Preto vznik samostatného československého štátu, ktorý znamenal koniec tisícročnej slovenskej a tristaročnej českej poroby a útlaku, chápeme predovšetkým ako hodnotu demokratickú, kultúrno-etickú, patriacu do všeobecného úsilia spoločenskej reformy Európy, zahájenej ruskými revolúciami roku 1917.

Na vytvorení suverénneho národného štátu Čechov a Slovákov sa podieľali oba spomenuté národy. Každý podľa svojich možností a politickonacionálnej potencie. Je pochopiteľné, že podiel Slovákov, početne menších, podstatne viacej utláčaných, odsúdených na zánik v mori maďarskej násilnej asimilácie bol relatívne menší, než podiel český, avšak aj napriek tomu úmerný potenciálnym silám národa.

Pri zrovnávaní podielu Čechov a Slovákov na vytvorení československého štátu nemôže absentovať hodnotenie vnútorného vývoja Rakúsko-Uhorska. A to predovšetkým v tom, že po r. 1867 v tejto monarchii, aj napriek niektorým spoločným veciam, išlo predsa len o dva samostatne sa vyvíjajúce štáty, s vlastnou ekonomikou, odlišným zákonodarstvom a pod. Ak západná časť monarchie sa vyvíjala v zmysle konštitučnej monarchie a aj napriek reakčným silám nadobudla, tiež vzhľadom na silné ekonomické a kultúrne postavenie českých krajín, základné princípy novodobej demokracie, i keď monarchisticky determinovanej a okliešťovanej, vo východnej časti monarchie vládnúci Maďari nenarazili v Slovákoch na ekonomicky a kultúrne tak silných antipódov, ako rakúski Nemci na Čechov. Na vývoj východnej, uhorskej časti monarchie, oddelenej aj colnými a inými priehradami od západnej časti, sa nemožno totiž dívať očami rakúskej konštitučnej monarchie, t. j. západnej časti monarchie.

Ak do r. 1867 maďarské vládnuce triedy bojovali za štátoprávne vyrovnanie proti Viedni a táto im napokon musela ustúpiť, získali tým plné a suverénne právo nadvlády nad Slovákmi, Rumunmi a zčasti aj Chorvatmi. Zvlášť dobre si zapamätovali odpor Slovákov proti ich politickým snahám v revolúcii 1848—1849, keď Slováci, nenachádzajúci spravodlivé riešenie národnostnej otázky v Uhorsku, podporovali Viedeň proti nim. Nadišiel čas odplaty a intenzívnej asimilačnej politiky, podľa ktorej sa mal vo východnej časti monarchie utvoriť silný maďarský, jednotný štátny národ. Nebolo to iba preto, aby sa postavenie Maďarov v strednej Európe upevnilo, aby sa podstatne odnárodnením slovanských národov a Rumunov posilnili, ale išlo aj o demonštráciu maďarstva pred svetom: na rok 1896 pripadlo milénium príchodu Maďarov do dunajskej kotliny a vytvorenia uhorského štátu. Žiaden malý národ v strede Európy, ale ani celý rad veľkých európskych národov sa nemohol pochváliť tisícročnou štátnou kontinuitou. Z hľadiska týchto cieľov, nacionálnošovinistických, vychádzajúcich z historickej predurčenosti a nadradenosti maďarského národa nad ostatnými, „neštátotvornými" a nekultúrnymi malými, národmi, vychádzala aj konkrétne štátna politika voči nemaďarským národom a národnostiam.

Národnostný zákon, prijatý roku 1868 sa skoro stal v Uhorsku len zdrapom papiera. Možnosť nemaďarských národov vychovávať v materčine svoje deti na základných školách sa stále viacej obmedzovala a po roku 1907, po tzv. apponyiovských zákonoch už vonkoncom zmizla. Avšak už podstatne skôr sa ukázalo, ako bude národnostný zákon dodržovaný: tri slovenské gymnáziá, založené pred a krátko po vyrovnaní, takisto ako aj hlavná národná kultúrna inštitúcia Matica Slovenská, založená roku 1863, boli zakrátko, v rokoch 1874—1875 zrušené. Slováci zostali bez vyššieho školstva, bez integrujúcej kultúrnej inštitúcie, vystavení napospas násilnej maďarizácii. Celý maďarský vládnuci stroj sa pchyboval v smere národného vyhubenia Slovákov ako národa. Hoci sa to v otázke školstva a používania slovenčiny javilo najmarkantnejšie, v otázkach fungovania slovenského národného života to bolo podobné. Po udalostiach v Černovej r. 1907 sa násilná asimilácia presadzovala aj perzekúciou slovenských národovcov a politikov (A. Hlinka, dr. Vavro Šrobár, Ferdinand Juriga a ďalší) a znemožňovala reprezentatívnejšie zastúpenie slovenskej politiky v uhorskom parlamente. Krátko pred vypuknutím prvej svetovej vojny mali Slováci v parlamente iba troch svojich poslancov, národovcov.

Avšak aj v ekonomickej oblasti sa následky skrivodlivej uhorskej politiky prejavovali na Slovákoch drasticky. Hoci Slovensko bolo najpriemyselnejšou časťou Uhorska, vládla tu najvyššia nezamestnanosť a vysťahovalectvo. Na prelome XIX. a XX. storočia sa v dôsledku vysťahovalectva slovenský národ nielen relatívne (oproti ostatným národom v monarchii), ale aj absolútne početne zmenšoval. V rokoch 1900—1910 sa zo Slovenska natrvalo vysťahovalo 200 000 osôb.

Je pochopiteľné, že vypuknutie prvej svetovej vojny našlo Slovákov národne, kultúrne a ekonomicky-sociálne na pokraji záhuby a v hlbokom úpadku. Pokusy slovenskej politiky roku 1914, krátko pred vojnou vytvoriť Slovenskú národnú radu ako reprezentatívny orgán slovenskej spoločnosti, pre vypuknutie vojny stroskotali. Z hľadiska potrieb, povahy a historických cieľov bola prvá svetová vojna pre Slovákov, avšak aj pre ostatné národne neslobodné etniká v Rakúsko-Uhorsku, vojnou, umožňujúcou aktívne v národooslobodzovacom boji dosiahnuť národné ciele: z ich hľadiska nebola teda vonkoncom vojnou imperialistickou, vojnou, ktorá by bola spojená iba s mocensko-politickými presunmi z hľadiska vládnucich, kapitalistických tried. Napokon Slováci, ale ani Česi, nemohli schváliť vojnu proti Slovanom — Srbom či východným Slovanom, čo vyjadrili vyhlásením pasívnej rezistencie.

Vyhlásenie pasívnej rezistencie už v auguste 1914 Slovenskou národnou stranou, jedinou reprezentantkou slovenskej pospolitosti znamenalo vzdať sa schvaľovania vojny a vyjadrovaniu úcty a slávy rakúsko-uhorskej monarchii. Iba klerikálny smer, viazaný skôr disciplinou svätoštefanskej cirkvi vyjadroval sympatie v boji proti pravosláviu, panslavizmu. Vcelku však slovenská politika, vrátane slovenských socialistov, nastúpila cestu mlčania, doporučovanú ináč aj z českej strany, a to v tom zmysle, že je nevyhnutné vojnu prežiť, lebo po nej budú Česi potrebovať Slovákov práve tak, ako Slováci Čechov. Prežiť

vojnu čo s najmenšími stratami v prípravách na nový život, to bolo hlavným heslom.

Išlo o to, že viacej v československom zahraničnom, než v domácom odboji sa vytváral projekt samostatného československého štátu, pripravený prof. T. G. Masarykom (po otcovi — Slovákom) už na jeseň 1914 a predložený anglickému ministerstvu zahraničia roku 1915 („Indenpondent Bohemia"). Masaryk ako reálny politik už pred vojnou skoncoval s českým historickým štátnym právom, ktoré vo vzťahoch Čechov a Slovákov narobilo dosť zla, uznávajúc totiž uhorské štátne právo a tým aj držanie Slovákov v maďarskom područí, na čo, ako je známe, musel Štúr reagovať „rozlukou". Masaryk predstúpil pred dohodové mocnosti s prirodzeným právom malých národov na vytvorenie samostatného štátu, pozostávajúceho z českých historických zemí a severnej časti Uhorska, t. j. Slovenska. Predstúpil tu s legitimáciou husitstva, diela F. Palackého, avšak aj s ideou niekdajšieho spoločného štátu slovanských kmeňov v strednej Európe — Veľkomoravskej ríše.

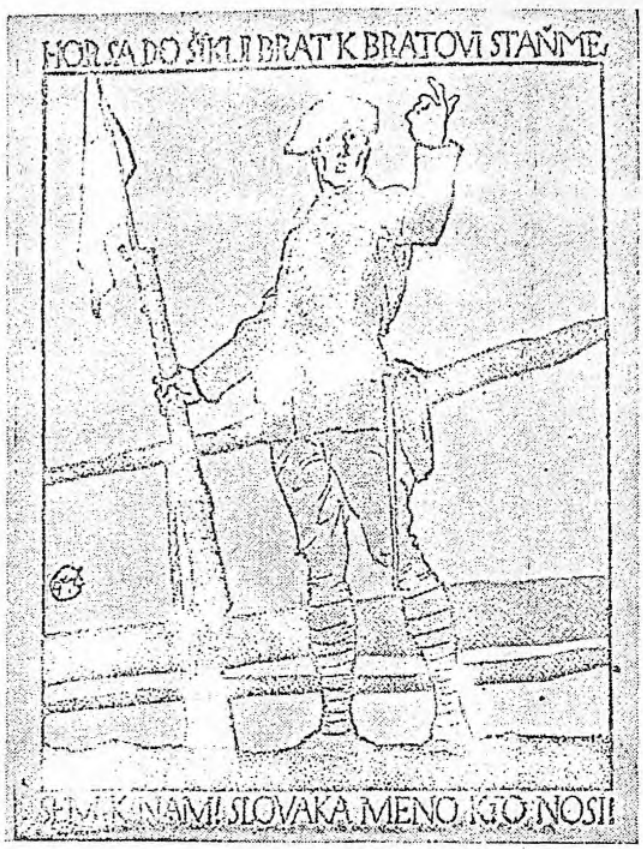
Slovenská politika za vojny sa o zahraničnopolitických akciách prof. T. G. Masaryka, pozdejšie aj dr. M. R. Štefánika a dr. E. Beneša dozvedala len čiastkovo, a to najmä prostredníctvom viedenského centra, kde za vojny pôsobili a spolupracovali s českými politikmi dr. M. Hodža, dr. I. Dérer a Kornel Stodola. Toto centrum bolo oveľa lepšie informované než budapeštianske alebo martinsko-ružomberské. Preto ho často navštevovali slovenskí politikovia — predseda Slovenskej národnej strany Matúš Dula a vodca slovenskej sociálnej demokracie Emanuel Lehocký a ďalší. Tu nezávisle na Masarykových koncepciách a teóriách malého národa, vytváral svoju teóriu malých národov, bojujúcich za svoje osamostatnenie ako výraz pokroku Európy aj M. Hodža.

Vcelku však slovenská politika do druhej ruskej demokratickej revolúcie zotrvávala v hlbokom mlčaní a pasivite, pretože sotva našla čo len taký malý priestor v militaristicko-byrokratických podmienkach Uhorska ako česká politika v tzv. Mafii.

Ináč sa však vyvíjal zahraničný odboj. Masarykova zahraničná akcia, v ktorej M. R. Štefánik, ako zástupca Slovákov, plnil mimoriadne dôležité funkcie najmä na diplomatickom poli, vychádzala jednoznačne z toho, že samostatnosť budúceho československého štátu môže byť založená na definitívnej porážke centrálnych, monarchistických mocností — Rakúsko-Uhorska a Nemecka. Z rozbitia dilema rusko-nemeckého, na ktorom česká politika dovtedy krachovala a v orientácii na západné demokracie videl Masaryk optimálne východisko pre český a slovenský národ. Preto sa do leta 1917 hlavné akcie, vedúce k utvoreniu československého štátu odohrávali najmä na poli zahraničného odboja.

K štátnej samostatnosti Čechov a Slovákov sa prihlásili už v priebehu roku 1914—1915 krajanské organizácie Slovákov vo Varšave a Petrohrade, teda v Rusku, pričom však spásu Slovákov videli predovšetkým — v zmysle koncepcií Sv. H. Vajanského — v záchrane národa zo strany Rusov. Rozhodujúci význam však v zahranično-politických akciách Slovákov mali americkí Slováci, vedení Slovenskou ligou, založenou roku 1907.

Slovenská liga, vedená Albertom Mamateyom, snažila sa o získanie autonómie Slovenska v rámci Uhorska už pred vojnou: program autonómie neopustila ani po vypuknutí vojny. Avšak vtedy k možnosti získať autonómiu od Uhorska priradili sa ďalšie dve možnosti: získať ju v rámci ruskej ríše alebo v rámci projektovaného československého štátu. Americkí Slováci spolu s Českým národným združením sa rozhodli pre možnosť tretiu. V Clevelande v októbri 1915 uzavreli dohodu o podpore vytvorenia samostatného československého štátu s personálnou úniou po vzore Anglicka a vo federatívnom usporiadaní, v ktorom Slovensko malo mať svoj snem, svoju administratívu, slovenský štátny jazyk a pod. Obe organizácie sa zaviazali úzko spolupracovať. Okrem propagovania čs. vecí v Amerike sa pozdejšie podujali na organizovanie finančných zbierok na pomoc československému zahraničnému odboju a k agitovaniu a získavaniu československých dobrovoľníkov pre dohodové armády.

Propagačná pohľadnica k náboru do československého vojska za prvej svetovej vojny medzi americkými Slovákmi

Účasť Slovákov na národnooslobodzovacom boji v zahraničí je dosť dobre vyčísliteľná v počte účastníkov v jednotlivých dohodových armádach:

Armády	*Čechoslovákov spolu*	*z toho Slovákov*	*%*
Ruská	*71 400*	*7 140*	*10 %*
Francúzska	*9 950*	*7 462*	*70 %*
Americká	*42 400*	*25 440*	*60 %*
Talianska, Anglická Srbská	*21 700*	*1 088*	*5 %*
S p o l u	*145 450*	*41 327*	

V porovnaní s českým podielom treba vidieť, že ak počítame, že Slovákov doma a v zahraničí boli 3 milióny, podiel (1,4 %) v dohodových armádach sa zhruba rovná podielu Čechov doma a v zahraničí v pomere k počtu obyvateľstva. Vzhľadom na silnú kolóniu Slovákov v USA a Kanade zahraničnopolitická akcia československá bola finančne zpolovice hradená zo zbierok amerických Slovákov a zpolovice z českých krajanských organizácií. „Z tejto bilancie bezpečne vysvitá, že Slováci v zahraničí v záujme svojej novej vlasti vykonali práve toľko, koľko Češi, pokladaní za vyspelejších" (K. A. Medvecký, Slovenský prevrat I., 249).

Významný však bol aj politicko-diplomatický podiel Slovákov v čs. zahraničnom odboji. Boli to predovšetkým akcie M. R. Štefánika, ktorý prijal už pred vojnou francúzske štátne občianstvo, zblížil sa s vedeckými a politickými kruhmi Paríža, diplomatického centra Dohody a

Prvá mapa projektovaného československého štátu z roku 1915, vydaná v USA

umožnil T. G. Masarykovi a E. Benešovi prístup k najvyšším osobnostiam Francúzska a dohodových mocností. Benešov americký životopisec E. B. Hitchcock (Zasvětil jsem život míru, Praha 1946, str. 120) hovorí o Benešovi v začiatkoch jeho diplomatického úsilia: „Prostredníctvom Štefánikovým dostal sa do kruhov, kam by sa bol sám nedostal." Štefánik okrem toho sám plnil dôležitú funkciu vo vojensko-diplomatickej činnosti čs. zahraničného odboja — medzi americkými Slovákmi a dobrovoľníkmi, v Taliansku, vo Francúzsku a napokon v Rusku. Podobne sa aktívne angažoval v organizačnej činnosti aj vyslanec amerických Slovákov, dr. Štefan Osuský, a ďalší slovenskí národovci.

Súčasne s prebojúvaním myšlienky spoločného štátu Čechov a Slovákov najmä u mocností Dohody sa dostávalo na porad aj riešenie vzájomného českého a slovenského národného hnutia, resp. utváranie pomeru medzi obomi národmi v budúcej republike. Základným záujmom Slovákov bolo dostať sa zpod maďarskej nadvlády, ktorá sa netajila svojimi cieľmi záhuby Slovákov. Aby však dohodové mocnosti mohli uznať Československo, museli oba národné hnutia, české a slovenské, vystupovať v čo najužšej jednote a spolupráci. Najviac, aby sa opravedlnila a presadila nevyhnutnosť jednotného, integrálneho národného československého štátu, bolo treba z taktických dôvodov aj vystupovať jednotne, pod označením jednotného československého národa. Išlo o to, že ináč vznikalo nebezpečenstvo, že československý štát, ktorý by vznikal ako viacnárodný štát, nebol pojatý do plánov Dohody, lebo — na čo by bolo treba rozbíjať veľké Rakúsko, keď by sa namiesto neho v československom prípade vytváralo Rakúsko malé. Aby bola podčiarknutá práve idea jednotného národného štátu, v ktorom sa národ československý zbaví nacionálneho útlaku, bolo nevyhnutné aj tak vystupovať pred celým svetom.

Ukázalo sa to výrazne najmä na postoji M. R. Štefánika k uvedeným otázkam. Štefánik si bol vedomý, že mocnosti Dohody neuznajú Československo, ak sa nepresadí ako suverénna jednota národná a politická. Napokon váhanie Dohody v otázkach uznania Československa až do jari 1918, kým stroskotali pokusy oddeliť Rakúsko-Uhorsko od Nemecka a tak oslabiť Nemecko vojensko-politicky, mu dalo za pravdu. Preto už v začiatkoch čs. zahraničného odboja nástojil na tom, aby spomínaná národná jednota bola aj výrazne akcentovaná. Vo februári 1916 bol Český zahraničný komitét premenovaný na Národnú radu zemí českých (Conceil national des pays tchéques). „Muž, ktorý tento názov vymyslel, bol Milan Rastislav Štefánik ... ktorý naliehal na to, aby slovenský chvost nebol privlazaný k českému drakovi až sa vznesie prvýkrát nad Európou. Veril, že názov Národná rada zemí českých je dostatočný bez úpravy „československá", ináč že sa zdá, akoby sa robil rozdiel medzi Čechmi a Slovákmi. Tvrdil, že Národná rada zemí českých predstavuje dokonalú jednotu slovanskú podč. — J. M.), významnú skutočnosť, ktorú si svet musí uvedomiť" (Hitchcock, 114). Štefánik sa stal tajomníkom tejto rady.

Dalo by sa povedať, len povrchne študujúc situáciu, že vlastne Štefánik bol najzásadnejším stúpencom československej národnej jednoty, tzv. „čechoslovakistom", neuznávajúcim slovenský národ. Z hľadiska súčasných politických a prezentistických hľadísiek to aj tak vyzerá. Avšak situácia, v ktorej sa vytváral a prebojúval projekt samostatného Československa, nebola zďaleka tak prostá, ako sa to dnes kdekomu zdá. Aby totiž v československom štáte, o ktorého uznanie čs. zahraničný odboj a teda aj Štefánik bojoval, bol jeden vládnuci, štátotvorný národ, aby sa Československo etablovalo ako n á r o d n ý š t á t par exellence, bolo nevyhnutné pristupovať na túto skutočnosť. Išlo totiž o to, že v projektovanom štáte Československo (v predpokladaných hraniciach) malo mať na 4 milióny menšín — Nemcov, Maďarov, Ukrajincov a Poliakov, čo znamenalo, že oproti týmto menšinám mal vystupovať jednotný, štátotvorný slovanský národ. Za uznania a presadzovania národnej svojbytnosť slovenského národa, zakotvenej aj ústavne a pod. (autonómia), muselo by sa ihneď pristúpiť aj na štátoprávne vyrovnanie s nemeckou menšinou, ktorá bola početne silnejšia než Slováci, pričom by sami Slováci museli pristúpiť na určité ústupky Maďarom atď. Česi by, pochopiteľne, boli v tomto mnohonárodnom štáte síce najväčším, ale vzhľadom k ostatným národom a národnostiam v menšine. Nielenže z hľadiska uznania Dohody, ale ani ďalšieho vývoja československého štátu nebolo možné na toto počítať. Preto vytvorenie fiktívneho „československého národa" malo svoju funkčnú oprávnenosť, na ktorú poukazoval aj dr. Štefan Osuský v odpovedi A. Mamateyovi: *„My vystupovali a pracovali sme s bratmi Čechmi za celej vojny za svoje osamostatnenie ako jednotka, ako dve vetve jednoho národa, patriace dovedna. A že len nášmu jednotnému vystupovaniu bolo čo ďakovať, že Spojenci uznali našu samostatnosť, naše odtrhnutie sa od Maďarov a pripojenie sa k Čechom. Že teda nebolo možno nástojiť na vtelení nejakej garancie o slovenskej autonómii do mierových zmlúv, keďže celú akciu sme budovali na tom, že sme s Čechmi dve vetvy jedného politického národa ... Keby totižto v budúcnosti stali sa nejaké zmeny na diplomatickej šachovnici, nás Slovákov pri takomto zariadení, že nebolo by možno od ČSR tak ľahko odtrhnúť, ako keby sme boli autonómnym územím, akým je Karpato-Russia. Takto dľa mierových zmlúv Slovensko je integrálnou neodlučiteľnosťou ČSR."* (Medvecký, str. 140.)

V spomínanom zmysle treba chápať štátnoexistenčnú a štátotvornú ideu prvej ČSR pred jej vytvorením a počas jej dvadsaťročnej existencie, takto sa z hľadiska historizmu chápe aj tzv. „čechoslovakizmus", resp. národná jednota československá. Bola to zábezpeka, pravda značne fiktívna, československej integrity, ktorá vystupovala nielen doma proti iredentistickým a revizionistickým plánom nemeckej a maďarskej menšiny, ktoré sa nikdy nevzdali plánov na rozbitie ČSR, ale ktorá sa prezentovala aj pred svetom ako hodnota, ktorú v záujme ochrany práv národného štátu Čechov a Slovákov bolo treba rešpektovať. V tom je vlastná funkčná opodstatnenosť teórie a praxe československého národa a je mýlne pridávať tomu iné atribúty, vnášané ex post z hľadiska súčasnej utilitárnej politiky. Skutočný, praktický čechoslovakizmus v jeho drastickej podobe vidíme podstatne výraznejšie po roku 1948 a najmä po roku 1960.

Pre uvedené dôvody sa americkí Slováci a Česi zišli opäť 30. mája 1918 v Pittsburghu a prijali novú dohodu, v ktorej sa hovorí, že československý štát bude republikou a jeho konštitúcia bude demokratická. Nespomína sa tu už federatívny zväzok, ale iba faktická autonómia Slovenska, pričom ani slovo „autonómia" už nie je tu obsiahnuté. Nešlo tu, pochopiteľne o ústupok amerických Slovákov „Masarykovmu čechoslovakizmu" (M. Gosiorovský v Novom slove, č. 1/1968), ale o konkrétne súvislosti s vytvorením československého štátu. Napokon tak ako všetky zahraničné dokumenty odboja, t. j. aj Washingtonská deklarácia, tak aj Pittsburghská dohoda zostávali iba programovými dokumentami, ktorých definitívne schválenie malo podliehať oslobodeným Čechom a Slovákom doma, v ČSR. Táto klauzula *(„Podrobné ustanovenia o zriadení československého štátu ponechávajú sa oslobodeným Čechom a Slovákom a ich právoplatným predstaviteľom")*, odvolávajúca sa na definitívne rozhodnutie československého parlamentu a vlády, sa — z celkom prirodzených dôvodov utilitárnych snažení — rada obchádza.

18/343/XI

Časopisy československého zahraničného odboja za prvej svetovej vojny

Na domácej pôde sa politické sily zaktivizovali po páde ruského cárizmu. Ukázalo sa, že ani tá najsilnejšia monarchia nie je zabezpečená proti rozkladu a krachu, čo utváralo možnosti analógií aj vzhľadom k ostatným európskym monarchiám. Najrýchlejšie sa zaktivizovalo slovenské socialistické hnutie, a to v boji za sociálne, ale pozdejšie, od roku 1918 aj za národné požiadavky. Slovenski sociálni demokrati nadviazali úzku spoluprácu s českými sociálnymi demokratmi a pokračovali spoločne proti odnárodňovacej politike Maďarov a maďarských socialistov proti Slovákom. Spor medzi slovenskými a maďarskými socialistami sa prehĺbil najmä potom, keď sa slovenskí socialisti nezúčastnili medzinárodnej socialistickej konferencie v Stockholme na jar 1917 a nemohli tam predniesť svoje návrhy vzhľadom na ďalší vývoj Slovenska. Celý vývoj slovenského socializmu, spájajúcemu sa s občianskou politikou viedol k tomu, čo sa stalo 1. mája 1918 v Liptovskom Mikuláši.

V rámci osláv 1. mája 1918 sa konala manifestácia aj v Liptovskom Mikuláši. Sociálnodemokratické vedenie (Ján Maršálko, Ján Kusenda a Michal Korman) pozvalo za hlavného a slávnostného rečníka vodcu pokrokárov dr. Vavru Šrobára, ktorý priniesol aj rezolúciu, obsahujúcu formuláciu o „uhorskej vetve československého kmeňa." Rezolúcia žiadala samourčovacie právo aj pre túto vetvu, čím sa poprvé na Slovensku pred svetom dalo najavo, že Slováci doma súhlasia s programom čs. zahraničného odboja a podporujú ho. Mikulášske zhromaždenie malo určujúci, rozhodujúci význam pre ďalší slovenský politický vývoj, v ktorom sa do popredia dostali sily socialisticko-pokrokárske, zatieňujúce dovtedy pasívne a letargické politické sily konzervatívno-klerikálne. Pod vplyvom mikulášského zhromaždenia a účasti slovenskej delegácie na oslavách 50 výročia položenia základného kameňa Národného divadla v Prahe (vedenej P. O. Hviezdoslavom, po výzvach M. Hodžu ap. sa konečne rozhýbalo aj vedenie Slovenskej národnej strany, ktoré na svojej tajnej porade 24. mája 1918 sa vyslovilo (najradikálnejšie A. Hlinkom) za samourčovacie právo Slovákov a ich spojenie s Čechmi v spoločnom štáte. Po porade 12. septembra v Budapešti sa vedenie Slovenskej národnej strany rozhodlo vytvoriť návrh na Slovenskú národnú radu ako reprezentatívny orgán slovenskej politiky. Dňa 23. septembra 1918 Matúš Dula obežníkom oznámil prípravy k založeniu rady a zvolal historické martinské zhromaždenie, ktoré sa 30. októbra 1918 prostredníctvom práve založenej Slovenskej národnej rady vyslovilo za spoločný štát Čechov a Slovákov, ako národný štát československého národa.

Vytvorenie československého štátu znamenalo pre Slovákov záchranu pred hrozbou národného zániku, pred osudom Lužických Srbov. Znamenalo v rámci buržoáznej demokracie vzkriesenie — za účinnej pomoci českej inteligencie, najmä učiteľstva — slovenského národného školstva, kultúrnoosvetových inštitúcií (obnovenie činnosti Matice Slovenskej) a vytvorenie predpokladov pre rýchly národný vývoj, položenie základov dokončtituovaniu sa slovenského národa v plnohodnotný štátotvorný národ.

Pochopiteľne, v rámci triednej kapitalistickej spoločnosti sa nezabezpečili sociálne záujmy slovenského ľudu, ktoré by sa rovnali pokroku v oblasti kultúrno-vzdelávacej a osvetovej. Predsa však, vzhľadom na uskutočňovanie pozemkovej reformy, časť slovenských roľníkov dostala pôdu (hoci táto reforma nemohla vyriešiť za daného spoločenského poriadku agrárny problém Slovenska), čím sa znížila nezamestnanosť a vysťahovalectvo: v rokoch 1918 až 1938 sa zo Slovenska vysťahovalo 100 000 osôb, čo znamenalo štvrtinový predvojnový trend vysťahovalectva. Sociálne problémy však zostávali stále ožehavé.

Viacej problémov než v odstraňovaní následkov násilnej maďarizácie a negramotnosti v oblasti kultúrno-výchovnej nastalo v politickej oblasti. Slovenský politický vývoj sa dostával na domácej pôde do hlbokých rozporov už pred skončením vojny: hlavná hnacia sila slovenského života (socialisticko-pokrokárska časť slovenskej politiky) bola v rozhodujúcej chvíli vzniku ČSR aj napriek svojim veľkým zásluhám vytlačená z mocenských pozícií tradičným, no pasívnym a lenivým vedením konzervatívno-klerikálneho krídla Slovenskej národnej strany, ktoré si aj napriek nečinnosti chcelo zachovať autoritu v mocensko-politickej oblasti. Preto sa do návrhov SNR nedostali mená najaktívnejších politikov ako bol V. Šrobár alebo M. Hodža a socialistom sa vymedzoval iba nepatrný podiel. V. Šrobár, ktorý bol predtým niekoľko mesiacov uväznený Maďarmi za účasť a rezolúciu na mikulášskom zhromaždení, rozhor-

Slovenskí národovci, uväznení pred skončením vojny maďarskou vládou v Bratislave

čený odišiel do Prahy, kde zhodou okolností prišiel práve 28. októbra a v zastúpení Slovákov podpísal prvý zákon československého štátu a stal sa členom vtedajšej faktickej vlády — Národného výboru československého. Po 30. októbri prišli do Prahy aj ďalší slovenskí politici ako dr. I. Dérer, dr. Pavol Blaho, Ing. J. Botto (Ivan Krasko) a ďalší, s ktorými Šrobár odišiel 4. novembra 1918 do Skalice a vytvorili tam dočasnú slovenskú vládu.

Tým, pravda, vznikli dve mocenské centrá slovenskej politiky, lebo aj SNR si na základe martinskej deklarácie a odpovedi predsedovi Maďarskej národnej rady grófovi Károlyimu osobovala mocenská právomoc. Dňa 14. novembra sa zišlo revolučné Národné shromaždenie, ktoré zvolilo prezidenta, vládu a pri ktorom sa utvoril Slovenský klub, ako reprezentatívny orgán slovenskej politiky. Predsedom klubu sa stal predseda SNR Matúš Dula. Po rokovaní niektorých slovenských politikov na konci novembra 1918 v Budapešti s maďarskými predstaviteľmi, ako aj po dohodnutí pre ČSR nepriaznivej slovensko-maďarskej demarkačnej čiary medzi dr Hodžom a ministrom vojny Bárthom (pričom južné Slovensko a Bratislava zostávali pod maďarskou správou) SNR stratila morálne oprávnenie rozhodujúceho orgánu, lebo jej niektorí členovia, najmä zvolenskej a lučenskej skupiny (Fajnor, Paulíny, Bazovský) prejavovali silnú náklonnosť k slovenskej autonómii v rámci zachovania integrity Uhorska a pričom dokonca dr. Ján Mudroň vyslovoval sympatie so separatistami na východnom Slovensku s tzv. Dvorcsákovou

Niektoré slovenské noviny a časopisy z rokov prvej svetovej vojny (označené krížkom boli za vojny zastavené)

„slovenskou republikou" a vyslovoval sa ostro proti Čechom.

Všetko to vyvolalo nedôveru v pražských politických kruhoch ako aj slovenských politikoch v Prahe, ak sa totiž ustupovalo aj od základného dokumentu — vlastného znenia martinskej deklarácie, ktorou sa Slováci prihlásili k čs. štátu. Na odpoveď týmto akciám bolo 10. decembra 1918 vytvorené Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska, z ktorého potom vznikla tzv. žilinská Šrobárova vláda (táto odišla do Bratislavy začiatkom februára 1919). Šrobár úradným výnosom zo 6. januára 1919 zrušil revolučné orgány — národné rady a výbory, čo znamenalo aj zánik SNR. Zo všetkých troch SNR v slovenskej politike bola táto druhá, pre Slovákov v historicky najdôležitejšom období, najslabšou radou, opierajúcou sa o zaostalé smery v slovenskej politike. Tak bolo rozhodnuté pre centralistický režim vlády v ČSR.

Dané historické pomery neumožňovali, aby sa na Slovensku, sociálne devastovanom, vytvorili podmienky pre uplatnenie všetkých atribútov štátnosti tak, ako tomu bolo v českých krajinách. Na Slovensku bolo treba s námahou budovať dlho to, čo v českých krajinách prakticky bolo vybudované: administratívu, mocenský a štátny aparát, školstvo, národné inštitúcie a pod. Naviac na jar 1919 začala vojna s Maďarskou republikou rád a obsadenie značnej časti slovenského územia Maďarmi, čo na dlhší čas sťažilo konsolidovanie pomerov na Slovensku. Slováci, ale ani slovenskí socialisti, nemohli podporovať jednoznačne úsilie Maďarskej republiky rád, ale ani Slovenskej republiky rád, keďže tieto neuznali ČSR za existujúci fakt a Martinskú deklaráciu za suverénny prejav slovenského národa žiť v spoločnom štáte s Čechmi. Naviac diskvalifikovanie národnej zbrane Slovákov, spisovnej slovenčiny na úroveň ktoréhokoľvek dialektu (v Slovenskej republike rád) odradilo mnohých, ktorí videli v revolučnom riešení aj napĺňanie národných úloh. Základnou chybou Maďarskej a Slovenskej republiky rád bolo, že v oblasti národnostnej politiky sa výrazne nedištancovali od politiky maďarskej integrity a neuznali ČSR.

Obavy, aby väčšina národa na Slovensku nevolila prohungaristicky viedli k tomu, že Matúš Dula a ostatní slovenskí politici boli dokonca aj proti tomu, aby sa na Slovensku roku 1919—20 uskutočnili parlamentné voľby. Slovensku sa malo vládnuť centralisticky a autoritatívne. Avšak socialistom, vedeným vtedy už dr. I. Dérerom, sa podarilo vybojovať aj pre Slovensko štatút parlamentných volieb. Väčšina slovenského národa volila v apríli 1920 socialisticky. Predtým však, vo februári 1920 sa prijímala ústava ČSR. Vzhľadom na to, že Hlinkova ľudová strana sa cestou A. Hlinku do Paríža a jeho uväznením dostala do krízy, jej hlavný programový bod, slovenská autonómia, sa nedostal do ústavy, keďže sa väčšina slovenských politikov vyslovila za centralistický režim.

Spomenutým rozhodnutím sa odpovedalo aj na uvádzaný záverečný bod Pittsburghskej dohody: zástupcovia Slovákov vzhľadom na konkrétnu situáciu neustálej hrozby a tlakov horthyovského Maďarska a bielej kontrarevolúcie sa rozhodli pre posilnenie integrity Československa.

Československo tak vykročilo na svoju dvadsaťročnú cestu s mnohými provizóriami, vynútenými tlakom vonkajších okolností, pričom celý rad otázok zostal nedoriešený. Avšak aj napriek tomu, ČSR predstavovala prirodzenú základňu rozvoja pre český a slovenský národ. „Investícia", ktorú Slováci vložili svojím bojom na frontách Dohody i vzburami v rakúsko-uhorskej armáde, svojimi finančnými zbierkami a napokon aj domácim odbojom sa im v československom štáte nepochybne vrátila, lebo ak tento zostával napokon jediným demokratickým štátom v strednej Európe, spĺňal tým nielen progresívnu úlohu voči Čechom a Slovákom, ale aj vo vzťahu k európskej skutočnosti. Na vybojovaní Československa a jeho udržiavaní ako hodnoty medzinárodného významu majú Slováci svoj historický podiel, ktorý sa žiaľ, v honbe utilitárnej súčasnej politiky dostáva do krivého svetla; hľadanie tohto podielu je zároveň aj hľadanie objektívnej historickej pravdy.

DĚJEPIS VE ŠKOLE, č. 2/68, říjen 1968, str. 28. - 32.

SMENA, 11. novembra 1968, str. 1. 20/343/XI

VYHLÁSENIE ZVÄZU VYSOKOŠKOLÁKOV SLOVENSKA

Dištancujeme sa od výtržníkov

Naša tlač z 9. novembra uverejnila článok „Zákonné opatrenia proti výtržníkom", v ktorom za iniciátorov hrubých výtržností boli označení vysokoškoláci.

Zväz vysokoškolákov Slovenska po zhodnotení priebehu udalostí považuje za potrebné vyhlásiť, že ide o falošné dohady a tendenčné skreslenia, ktorých výsledkom je podkopávanie jednoty pracujúceho ľudu a socialistickej inteligencie v dnešnej nami nezávidenej, zložitej vnútropolitickej situácii.

Pálenie zástav a výtržnosti nepovažujeme za vhodné formy protestu. Provokácie proti komunistickej strane nezodpovedajú duchu a cieľom vysokoškolského hnutia na Slovensku a preto sa od nich čo najrozhodnejšie dištancujeme.

Zastávame názor, že študenti zadržaní pri spomínaných akciách boli zadržaní náhodne a preto žiadame ich prepustenie.

ZVÄZ VYSOKOŠKOLÁKOV SLOVENSKA